

ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายมีลักษณะเด่นที่คล้ายคลึงกันในหลายประเทศคือ บทบาทของทหารทางการเมืองในประเทศเหล่านี้จะมีความสำคัญและอยู่ในอัตราค่อนข้างสูง โดยเฉพาะในประเทศต่าง ๆ ในลาตินอเมริกา เอเชียและแอฟริกา ซึ่งสามารถพิจารณาจากสถิติที่เก็บได้เกี่ยวกับการรัฐประหารภายในปี 2501-2512 ประเทศในภูมิภาคเอเชีย จำนวน 14 ประเทศ จากทั้งหมด 26 ประเทศ ที่มีประสบการณ์จากการรัฐประหารของทหาร ประเทศในภูมิภาคลาตินอเมริกา จำนวน 11 ประเทศ จาก 23 ประเทศ มีประสบการณ์เช่นเดียวกัน<sup>1</sup> การที่บทบาทของทหารทางการเมืองในประเทศเหล่านี้มีค่อนข้างสูงมาจากหลายสาเหตุด้วยกัน และสาเหตุแต่ละอย่างก็เป็นปัจจัยที่เอื้ออำนวยซึ่งกันและกันอันได้แก่ ลักษณะขององค์กรทหาร รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างทหาร-พลเรือน ความชอบธรรมของการแทรกแซงทางการเมืองของทหารภายในสังคม บทบาทของทหารในการพัฒนาประเทศ ความสูงสุดของสถาบันพลเรือน ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมทางการเมือง การแทรกแซงจากมหาอำนาจ การเกิดวิกฤตการณ์และความไม่สงบภายในประเทศ การดึงทหารเข้ามาในขอบเขตของพลเรือน ผลประโยชน์ขององค์กรของทหารและอุดมการณ์ทางการเมืองของทหาร อย่างไรก็ตามการอธิบายปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้ทหารมีบทบาททางการเมืองค่อนข้างสูงจะกล่าวถึงปัจจัยบางประการที่สำคัญ เช่น ลักษณะขององค์กรทหาร รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างทหาร-พลเรือน ความชอบธรรมของการแทรกแซงทางการเมืองของทหารภายในสังคม บทบาทของทหารในการพัฒนาประเทศ ความสูงสุดของสถาบันพลเรือน และความเป็นมาทางประวัติศาสตร์อย่างคร่าว ๆ ดังต่อไปนี้

<sup>1</sup>S.E. Finer, Comparative Government (New York : Penguin Books, 1970), pp. 532-533.

ลักษณะเด่นขององค์กรทหาร

S.E. Finer ได้กำหนดคุณลักษณะเด่นขององค์กรทหารประกอบด้วย 5 อย่าง คือ

1. มีการบังคับบัญชาที่รวมศูนย์ (Centralized Command)
2. มีการบังคับบัญชาลดหลั่นเป็นลำดับชั้น (Hierarchy)
3. มีระเบียบวินัย (Discipline)
4. มีการสื่อสารติดต่อภายในระหว่างหน่วยย่อยต่าง ๆ ขององค์กร
5. มีความสามัคคีที่รักหมู่คณะ (Esprit de Corps) และมีลักษณะที่เป็นองค์กรซึ่งแยกตัวออกจากส่วนอื่น ๆ ของสังคมและมีความสามารถพึ่งตนเองได้<sup>2</sup>
6. ลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งคือ ทหารมีอาวุธ

ลักษณะขององค์กรทหารดังกล่าวเพื่อให้ทหารสามารถปฏิบัติหน้าที่ในการสู้รบได้อย่างมีประสิทธิภาพทำให้คณะทหารเป็นองค์กรที่มีการจัดตั้งที่ดีที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับองค์กรอื่น ๆ ในสังคม นอกจากลักษณะเด่นขององค์กรทหารทั้ง 6 ประการแล้ว คณะทหารยังมีข้อได้เปรียบองค์กรอื่น ๆ ในสังคมอีก 3 ประการ คือ

1. คณะทหารในฐานะเป็นเครื่องมือของรัฐได้รับมอบหมายให้จัดการกับความรุนแรงทั้งภายในและภายนอกประเทศโดยได้รับความชอบธรรมในการมีและใช้กำลังอาวุธโดยมีกฎหมายให้อำนาจรองรับ ภารกิจดังกล่าวเป็นผลให้คณะทหารจำเป็นต้องมีการจัดองค์การ จัดเตรียมอาวุธยุทโธปกรณ์และการฝึกฝนในการใช้กำลัง มีการวางแผนในการปฏิบัติการ และมีเป้าหมายในการปฏิบัติการทั้งในขณะที่ต้องสู้และในระหว่างที่ไม่ต่อสู้<sup>3</sup> ภารกิจเหล่านี้เป็นผลให้

<sup>2</sup>S.E. Finer., The Man on Horseback, the Role of the Military in Politics (Lodon and Dunmou : Pall Mall Press, 1962), p. 7.

<sup>3</sup>Samuel P. Huntington, The Soldier and the State, the Theory and Politics of Civil-Military Relations (New York : Vintage Books, 1957) p. 11.

คณะกรรมการต้องพัฒนาสมรรถนะและทักษะในการใช้กำลังความรุนแรง มีอาวุธยุทธโธปกรณ์และกำลังคนที่จะต้องพัฒนาทั้งในแง่ปริมาณและคุณภาพ<sup>4</sup> เพื่อความมีประสิทธิภาพและความสัมฤทธิ์ผลในการต่อสู้เป็นสำคัญ

2. การที่คณะกรรมการได้รับมอบหมายให้เป็นผู้จัดการกับความรุนแรง เป็นผลให้คณะกรรมการจำเป็นต้องมีความชำนาญอย่างสูง โดยเฉพาะความชำนาญด้านการใช้ความรุนแรง ซึ่งมีใช่เป็นความชำนาญที่เกิดจากการเรียนรู้เทคนิคเหมือนเช่นศาสตร์อื่น ๆ เพราะคณะกรรมการปฏิบัติการกิจแตกต่างจากสังคมโดยส่วนรวม และภารกิจดังกล่าวจำเป็นต้องมีระบบที่แยกต่างหากจากระบบการศึกษาอื่น ๆ ในสังคม โดยเฉพาะการศึกษาในวิชาชีพทหารจะรับบุคคลเข้าตั้งแต่อายุ 15 ปีโดยเฉลี่ย และได้รับการศึกษาต่อเนื่องยาวนานหลังจากเข้าโรงเรียนเตรียมทหารแล้ว เป็นผลให้คณะกรรมการเป็นกลุ่มที่เอาตัวเองเป็นหลัก โดยเน้นการเคารพเชื่อฟังและสัญลักษณ์ในหมู่ทหาร มีที่อยู่อาศัยที่เป็นเอกเทศ มีระบบศีลธรรมและความประพฤติที่เป็นลักษณะเฉพาะตัว<sup>5</sup>

3. ทหารมีระบบค่านิยมเกี่ยวกับ "คุณธรรมทางทหาร" ซึ่งได้รับการถ่ายทอดปลูกฝังให้เป็นอุดมคติของวิชาชีพอันได้แก่ ความกล้าหาญ ความมีระเบียบวินัย การเคารพและเชื่อฟังคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ความรักชาติ การสละความสุขส่วนตัวเพื่อส่วนรวม<sup>6</sup> ฯลฯ คณะทหารได้รับการอบรมกล่อมเกลาคุณธรรมเหล่านี้จนซึมซาบเข้าไปในจิตใจและเป็นค่านิยมซึ่งยึดมั่นอย่างจริงจัง จนมีความรู้สึกกว่าวิชาชีพและภารกิจตนเป็นสิ่งที่สูงส่งและมุ่งหวังให้กลุ่มบุคคลอื่นในสังคมยึดมั่นในคุณธรรมดังกล่าวด้วย ตราบเท่าที่ผู้บังคับบัญชาาระดับสูงของทหาร

<sup>4</sup> ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ยังเติร์กกับทหารประชาธิปไตย การวิเคราะห์บทบาททหารในการเมืองไทย (กรุงเทพฯ : บรรณกิจ, 2525), หน้า 2.

<sup>5</sup> Finer., The Man on Horseback, the Hole of the Military in Politics, p. 9.

<sup>6</sup> Ibid., p. 10.

สามารถปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับคุณธรรมดังกล่าวได้ เอกภาพของการบังคับบัญชาจะเกิดขึ้น<sup>7</sup>

จากลักษณะเด่นขององค์กรทหารเป็นผลให้ทหารมีความได้เปรียบในแง่ขององค์กรในการเข้าเป็นตัวแสดงในเวทีทางการเมือง โดยเฉพาะในสังคมของประเทศกำลังพัฒนาซึ่งมีประสบการณ์จากการปฏิวัติของทหาร<sup>8</sup> Pye ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า "การสร้างกองทัพสมัยใหม่นั้นสร้างได้ง่ายกว่าองค์กรอื่น ๆ ในสังคมที่กำลังพัฒนา เป็นผลให้องค์กรนี้เป็นองค์กรที่มีความทันสมัยเมื่อเปรียบเทียบกับองค์กรพลเรือน และจากการที่เป็นองค์กรที่ทันสมัยมากที่สุด จึงเป็นผู้นำในการพัฒนาประเทศและการฝึกฝนให้ประเทศของตนเป็นประชาธิปไตย"<sup>9</sup> Janowitz ได้ชี้แจงเพิ่มเติมถึงลักษณะขององค์กรทหารในฐานะที่เป็นผู้ควบคุมการใช้ความรุนแรงนั้นไม่เป็นการเพียงพอที่จะอธิบายพฤติกรรมทางการเมืองของทหารในประเทศกำลังพัฒนาที่แตกต่างกันในแต่ละประเทศ ในทางตรงกันข้ามกลับก่อให้เกิดพื้นฐานความเข้าใจเกี่ยวกับแนวโน้มและข้อจำกัดของทหารที่มีต่อกิจกรรมทางการเมือง ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญมากกว่าหน้าที่หลักของทหาร กิจกรรมทางการเมืองเหล่านี้ได้แก่ การเป็นตัวแทนในการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ การที่ทหารใช้อิทธิพลทางการเมืองโดยปราศจากการต่อสู้อย่างรุนแรงมิได้มีความหมายขัดแย้งกับการเป็นตัวแทนในด้านการใช้ความรุนแรง<sup>10</sup> Kim ได้เสนอความคิดเห็นเพิ่ม

---

<sup>7</sup>ชโยนันต์ สมุทวณิช, ยังเติร์กกับทหารประชาธิปไตย, การวิเคราะห์บทบาททหารในการเมืองไทย, หน้า 4.

<sup>8</sup>Christopher Clapham, Thrid World Politics, and Introduction (London : Gorham Helm, 1985), p. 137.

<sup>9</sup>Lucian W. Pye, Aspects of Political Development (Boston : Little Brown and Company, 1966), p. 175.

<sup>10</sup>Morris Janowitz, The Military in the Political Development of New Nations, and Essay in Comparative Analysis (Chicago and London : The University of Chicago Press, 1971), pp. 31-32.

เดิมเกี่ยวกับองค์กรทหารว่า เหตุผลของการเพิ่มความมีอิทธิพลของทหารในภูมิภาคเอเชียมีความสลับซับซ้อนมากกว่าการคำนึงถึงขนาดขององค์กรทหารแต่เพียงลำพัง การพัฒนาองค์กรทหารกับความชำนาญที่ทันสมัย เครื่องมือ และอาวุธเป็นคุณลักษณะของสังคมกำลังพัฒนาในเอเชีย ความชำนาญ เครื่องมือ และอาวุธกับขนาดขององค์กรตามความหมายของ Robert A. Dahl คือ ทรัพยากรทางการเมือง และเมื่อควบคู่ไปกับทรัพยากรอื่น ๆ เช่น ระเบียบวินัย และการรวมกันเป็นกลุ่มก้อนเป็นผลให้องค์กรทหารมีศักยภาพในการเข้าแทรกแซงทางการเมืองในประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย<sup>11</sup>

อย่างไรก็ตามปัจจัยทางด้านองค์กรทหารมิใช่เป็นเพียงปัจจัยเดียวที่เพียงพอในการอธิบายการเข้าแทรกแซงทางการเมืองของทหาร เพราะประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายมิได้มีการเข้าแทรกแซงทางการเมืองของทหารเหมือนกันในทุกประเทศ และการใช้เพียงกำลังอย่างเดียวหลังจากการยึดอำนาจได้สำเร็จก็ไม่สามารถคงอยู่ในอำนาจนั้นได้ เช่น รัฐบาลทหารในประเทศไนจีเรีย<sup>12</sup> ดังนั้นการอธิบายการเข้าแทรกแซงทางการเมืองของทหารจึงมิใช่จากปัจจัยทางด้านองค์กรทหารแต่เพียงอย่างเดียว

#### ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรทหาร-พลเรือน

Nordlinger ได้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างทหาร-พลเรือนก่อนที่จะกำหนดคุณลักษณะของรัฐบาลทหารได้โดยแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ คือ

---

<sup>11</sup>C.I. Eugene Kim, "The Military-Civil Fusion as a Stable Political Model for Third World Nations," in The Military as an Agent of Social Change, ed. by Claude Heller (Camino : Al Ajusco El Colegio De Mexico, 1981), p. 15.

<sup>12</sup>Clapham, Third World Politics, An Introduction, p. 143.

## 1. รูปแบบดั้งเดิม (The Traditional Model)

การควบคุมโดยพลเรือนในรูปแบบนี้จะอยู่บนสมมติฐานที่ว่าไม่มีความแตกต่างกันระหว่างทหาร-พลเรือน จึงเป็นผลให้ไม่มีความขัดแย้งกัน ซึ่งนำไปสู่การไม่เข้าไปแทรกแซงทางการเมืองของทหารรูปแบบนี้เกิดขึ้นในยุคโบราณศตวรรษที่ 17-18 เมื่อชนชั้นสูงได้แสดงบทบาทในการเป็นพลเมืองและเป็นทหารพร้อม ๆ กัน นายทหารและกลุ่มชนชั้นนำพลเรือนมาจากพื้นฐานของชนชั้นสูง พวกเขาจึงมีค่านิยมที่คล้ายคลึงกัน อย่างไรก็ตามหากมีความขัดแย้งเกิดขึ้นชนชั้นสูงจะเลือกทำหน้าที่ในการเป็นพลเมืองก่อนแล้วจึงเป็นทหาร เพราะพวกเขามีอำนาจ ความมั่นคงและสถานภาพในฐานะเป็นพลเมืองมากกว่าการเป็นทหาร การเป็นทหารเป็นเพียงการสมัครเล่นและเพื่อให้เขามีสถานภาพในสังคมเท่านั้น จากลักษณะดังกล่าวทำให้สถาบันพลเรือนสามารถรักษาอำนาจสูงสุดในสังคมไว้ได้ ซึ่งสืบเนื่องมาจากการซ้อนทับบทบาทระหว่างพลเรือน-ทหาร และการขาดความแตกต่างระหว่างชนชั้นนำพลเรือน-ทหาร<sup>13</sup>

## 2. รูปแบบเสรีนิยม (The Liberal Model)

การควบคุมของพลเรือนจากรูปแบบนี้อยู่บนสมมติฐานที่ว่ามีความแตกต่างกันของชนชั้นนำ ซึ่งสืบเนื่องมาจากความเชี่ยวชาญและความรับผิดชอบ พลเรือนจะอยู่ในตำแหน่งที่สูงในคณะรัฐบาลโดยได้รับการเลือกตั้งหรือแต่งตั้ง ซึ่งมีความรับผิดชอบและความชำนาญในการกำหนดนโยบายต่างประเทศและภายในประเทศ ตรวจตราทางกฎหมาย แก้ปัญหาข้อขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง นายทหารได้รับการฝึกฝนและมีประสบการณ์ในการจัดการและการใช้ความรุนแรง รับผิดชอบในการป้องกันชาติจากการถูกรุกรานภายนอกและการป้องกันรัฐบาลจากอันตรายภายในประเทศ การแยกความรับผิดชอบให้แตกต่างกันทำให้ทหารยอมรับตำแหน่งที่รองลงมาจากพลเรือน อย่างไรก็ตามการยอมรับ

<sup>13</sup>Eric A. Nordlinger, Soldiers in Politics, Military Coups and Government (Englewood : Prentice-Hall, Inc., 1977), pp. 11-12.

อำนาจสูงสุดพลเรือนนั้น ทหารจำเป็นต้องได้รับการกล่อมเกล่าให้มีความเชื่อและคุณค่าในการเป็นรองพลเรือน และการรักษาความเป็นกลางโดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง นอกจากนั้นพลเรือนจะต้องเคารพในเกียรติความชำนาญความมีเอกภาพ และความเป็นกลางทางการเมืองของทหารด้วยการมิให้ทหารมีตำแหน่งใด ๆ ทางการเมือง หรือใช้ทหารเพื่อผลประโยชน์ในทางการเมืองภายใน<sup>14</sup>

อย่างไรก็ตามการรักษาแบบนี้ไว้ได้เป็นสิ่งที่ยาก เพราะพลเรือนไม่สามารถเข้ามายุ่งเกี่ยวกับการกิจของทหารได้ หรือการจำกัดการนำทหารเข้ามาใช้เพื่อรักษาผลประโยชน์ของตน และการทำให้ทหารมีทัศนคติที่จะยอมรับจริยธรรมของพลเรือนจำเป็นต้องใช้การกล่อมเกล่าทางสังคมเป็นระยะเวลานาน (อย่างน้อยในช่วงของแต่ละรุ่น) แม้ว่าทหารจะมีจริยธรรมของพลเรือนแต่อาจมีสิ่งสำคัญอย่างอื่นที่ทหารเห็นว่าสำคัญกว่าเข้ามาแทรกได้<sup>15</sup>

### 3. รูปแบบของการครอบงำโดยฝ่ายพลเรือน

จากรูปแบบนี้รัฐบาลพลเรือนได้รับความซื่อสัตย์และการเชื่อฟังจากองค์กรทหารด้วยการแทรกซึมทหารด้วยแนวความคิดทางการเมือง เจ้าหน้าที่ทางการเมืองของรัฐบาลพลเรือนได้สอดแทรกแนวความคิดทางการเมืองไปยังทุกระดับของทหารไม่ว่าจะเป็นการศึกษา การประชุมของมวลชนและการถกเถียงกันในกลุ่มย่อย ๆ ของทหารเพื่อจะกำหนดรูปแบบความเชื่อทางการเมืองของทหาร ผลของการรวมกันระหว่างความเชื่อทางการเมืองของพลเรือนและทหารจะไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งกัน และการยอมรับความคิดทางการเมืองจะถูกนำไปใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการเลื่อนชั้นทหาร อำนาจสูงสุดของพลเรือนได้รับการรักษาไว้ด้วยการควบคุม การให้สินบนและการลงโทษ โดยเจ้าหน้าที่ทางการเมืองจะเข้าไปอยู่ทุกหน่วยของ

<sup>14</sup> Ibid., pp. 12-15.

<sup>15</sup> Ibid., p. 14.



ทหารในทุกระดับของสายการบังคับบัญชา การใช้ตำรวจลับและการขึ้นตรงต่อชนชั้นนำพลเรือน เพื่อป้องกันและควบคุมทหาร<sup>16</sup>

เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างทหาร-พลเรือนจากทั้งสามรูปแบบ การควบคุมของพลเรือนในประเทศกำลังพัฒนาไม่มีความแน่นอน ไม่ว่าจะใช้รูปแบบที่หนึ่ง รูปแบบที่สอง หรือรูปแบบที่สาม รูปแบบใดรูปแบบหนึ่งก็ไม่สามารถแบ่งกันเขตแดนอย่างแน่ชัดระหว่างทหาร-พลเรือนได้ และองค์กรทหารในประเทศเข้มแข็งกว่าสถาบันพลเรือนมาก ดังนั้นรูปแบบทางความสัมพันธ์ระหว่างพลเรือน-ทหารทั้งสามรูปแบบจึงไม่สามารถกำหนดการเข้าแทรกแซงทางการเมืองของทหารได้<sup>17</sup>

#### ความชอบธรรมของการแทรกแซงทางการเมืองของทหารภายในสังคม

Tiley ได้กล่าวถึงตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับความอ่อนแอของระบบการเมืองต่อการเข้ายึดอำนาจของทหาร ไม่ว่าจะหมายถึงรูปแบบของความชอบธรรมภายในสังคม ซึ่งช่วยกำหนดวิถีทางที่เหมาะสมที่สามารถแปรเปลี่ยนอำนาจภายในระบบได้<sup>18</sup> Janos ได้กล่าวเรื่องอำนาจว่าประกอบด้วย 2 ส่วนย่อยคือ การบังคับและความชอบธรรม เครื่องมือของการบังคับ (The instruments of force) สามารถพิจารณาได้จากความมีประสิทธิภาพของเป้าหมายและระดับของการรวมกลุ่มกันในแต่ละองค์กร ความชอบธรรมคือความสามารถ

<sup>16</sup> Ibid., pp. 15-16.

<sup>17</sup> Ibid., p. 18.

<sup>18</sup> C. I. Eugene Kim and John P. Lovell, "The Military and Political Change in Asia," Pacific Affairs, 1 and 2 (Spring and Summer 1967) : 113-123.



ที่จะกระตุ้นให้คล้อยตามการร่วมมือระหว่างกัน จากความสัมพันธ์ระหว่างมวลชนกับผู้นำ การเกิดความขัดแย้งภายในมักมาจากการต่อสู้เพื่ออำนาจ และความชอบธรรม<sup>19</sup> ดังนั้น เมื่อระบบสังคมหรือระบอบการปกครองไม่สามารถแสดงสมรรถนะให้เป็นที่ปรากฏและยอมรับในหมู่ประชาชนมีประโยชน์สามารถอาศัยสถาบันหลักของระบบแก้ไขปัญหาได้ หรือมีวิธีการที่เหมาะสมในการที่จะพยายามที่จะแก้ไขปัญหา (โดยเฉพาะปัญหาที่มีลักษณะวิกฤติ) ได้แล้ว วิกฤติการณ์ทางด้านความชอบธรรมก็จะเกิดขึ้น และองค์กรที่มีประสิทธิภาพในการใช้กำลังก็มักมาจากกลุ่มทหารที่ถืออาวุธที่มีศักยภาพในการทำหายความชอบธรรมของระบบได้มากที่สุด<sup>20</sup>

#### บทบาทของทหารในการพัฒนาประเทศ

ลักษณะของประเทศที่เกิดขึ้นใหม่หรือประเทศกำลังพัฒนามักมีลักษณะร่วมกันคือ การพึ่งได้รับเอกราชจากการปกครองของประเทศมหาอำนาจ โครงสร้างทางวัฒนธรรมและสังคมเป็นแบบประเพณีนิยมและการเป็นสังคมเกษตรกรรม<sup>21</sup> ประชาชนส่วนมากซึ่งเป็นชาวนาแยกตัวดำรงชีพในชุมชนเล็ก ๆ ในชนบทที่มีความเชื่อ ทศนคติ และการดำรงชีพแบบดั้งเดิม ในขณะที่ผู้นำของประเทศเหล่านี้ต้องการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยด้วยการทำให้ประเทศของตน

<sup>19</sup> Andrew C. Janos., "Authority and Violence : The Political Frame Work of Internal War," in Internal War, Problems and Approaches, ed. by Harry Eckstein (London : The Free Press of Glencoe, 1964), p. 132.

<sup>20</sup> ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ยังเติร์กกับทหารประชาธิปไตย การวิเคราะห์บทบาททหารภายในการเมืองไทย. หน้า 21.

<sup>21</sup> Edward Shils, Political Development in the New States (The Hague : Mouton Co., Publishers, 1960), pp. 267-268.

เป็นรัฐสมัยใหม่ด้วยการมีรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตย การใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และการพัฒนาเศรษฐกิจ จึงก่อให้เกิดปัญหาตามมาอย่างมากไม่ว่าจะเป็นปัญหาในด้านการรวมชาติ (national integration) และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมแบ่งแยกออกเป็นหลายพวกและขัดแย้งกัน ประชากรมีการคาดหวังในการกินที่อยู่ดี ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและโอกาสในการเลื่อนชั้นทางสังคม ในขณะที่สภาพความเป็นจริงของประชากรส่วนมากของประเทศยังคงยากจน ก่อให้เกิดการใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาลูกศร<sup>22</sup> องคกรทหารในฐานะที่เป็นองคกรที่มีหน้าที่ในการใช้ความรุนแรงเพื่อความมั่นคงของประเทศ จึงได้เข้ามามีบทบาทโดยตรงในการปราบปรามกลุ่มต่าง ๆ ที่มีความขัดแย้งกันและองคกรทหารในฐานะที่เป็นองคกรที่ทันสมัย ซึ่งสืบเนื่องมาจากการได้รับการฝึกฝนให้เป็นกลุ่มที่เชี่ยวชาญในการใช้อาวุธและเทคโนโลยีสมัยใหม่ทั้งภายในและภายนอกประเทศ พวกเขาจึงมีความเชี่ยวชาญโดยเฉพาะในการเข้าแก้ไขปัญหาด้านการเมืองภายในประเทศ

นอกจากนั้นองคกรทหารยังถือว่ากลุ่มตนเป็นสถาบันเพียงสถาบันเดียวที่มีความสามารถเป็นผู้นำในการพัฒนาประเทศทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม เพราะพวกเขาเชื่อว่าองคกรของเขาเท่านั้นที่จะมีประสิทธิภาพมากที่สุดในการสามารถรวมการเปลี่ยนแปลงให้ประเทศไปสู่ความทันสมัยกับการควบคุมสังคมให้มีเสถียรภาพได้<sup>23</sup> และพวกเขาเหล่านั้นที่มีความเชี่ยวชาญและทันสมัยเพราะได้รับการฝึกฝนเทคโนโลยีทางทหารจากประเทศตะวันตก ในขณะที่เดียวกันพวกเขามีความรู้สึกว่าสังคมของพวกเขายังด้อยพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยี พวกเขาจึงเรียกร้องและปรารถนาให้มีการเปลี่ยนแปลงประเทศให้ทันสมัย และการพัฒนาทาง

---

<sup>22</sup> Nordlinger, Soldiers in Politics, Military Coups and Government. pp. 149-150.

<sup>23</sup> Henry Bienen, "The Background to Contemporary Studies of Militaries and Modernization," in The Military and Modernization, ed. by Henry Bienen (Chicago : Aldine Atherton, 1971), p. 12.

เทคโนโลยีของประเทศจะทำให้พวกเขาเพิ่มความสามารถไปในตัวด้วย ยิ่งไปกว่านั้นพวกเขา  
ยังคิดว่าพวกเขาได้รับการพัฒนาอย่างสูงแล้วและคอร์ปชั่นน้อยกว่าระบอบราชการและรัฐวิสาหกิจ<sup>24</sup>  
อย่างไรก็ตามองค์การทหารเกี่ยวข้องกับการควบคุมมากกว่าการทำให้ประเทศทันสมัยเพื่อให้องค์  
กรของพวกเขามีฐานะเป็นชนชั้นนำในสังคม<sup>25</sup> ดังนั้นหากประเทศใดยังเร่งให้มีการพัฒนามาก  
และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็ว บทบาทของทหารในประเทศนั้น ๆ จะ  
มีค่อนข้างสูง<sup>26</sup>

#### ความสำคัญสูงสุดของสถาบันพลเรือน

Huntington ให้ความสำคัญกับความสูงสุดของสถาบันพลเรือนหรือสถาบัน  
ทางการเมืองกับการแทรกแซงทางการเมืองของทหาร เขาได้เน้นถึงความสำคัญของสถาบัน  
ทางการเมืองโดยเขาได้กล่าวถึงลักษณะของสังคมที่เป็นสถาบันเป็นสังคมที่กลไกทางการเมืองมี  
ประสิทธิภาพตามความต้องการที่ตกลงร่วมกันและนำหนทางที่ดีที่สุดมาใช้ สถาบันดังกล่าวคือ  
พรรคการเมือง พรรคการเมืองจะกลั่นกรองความต้องการต่าง ๆ ของสมาชิกที่เสนอเข้ามา  
ในระบบการเมือง เพื่อที่ระบบการเมืองจะได้ทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะที่เดียวกัน  
พรรคการเมืองจะเป็นตัวป้องกันสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่นอกขอบเขตทางการเมืองมิให้เข้าไปในระบบ  
การเมืองอันจะเป็นตัวเพิ่มให้ระบบต้องทำงานหนักเกินไป<sup>27</sup> ความเข้มแข็งของสถาบันทาง  
การเมืองขึ้นอยู่กับขอบเขตของการสนับสนุนที่มีต่อองค์กรและระเบียบวิธีทางการเมืองของสมาชิก

<sup>24</sup>David F. Roth, The Comparative Study of Politics  
(Englewood : Prentice Hall Inc., 1980), p. 318.

<sup>25</sup>Bienen, The Military and Modernization, p. 19.

<sup>26</sup>Zakaria Haji Ahmad, Military-Civilian Relations in South-  
East Asia (Oxford : Oxford University Press, 1985), p. 294.

<sup>27</sup>Clapham, Third World Politics, An Introduction, p. 29

และขึ้นอยู่กับระดับของการพัฒนาสถาบัน ถ้าปราศจากสถาบันทางการเมืองที่เข้มแข็งแล้วสังคมจะขาดเครื่องมือที่จะกำหนดและยอมรับในผลประโยชน์ร่วมกัน ฉะนั้นความสามารถในการสร้างสถาบันทางการเมืองก็เป็นความสามารถในการสร้างผลประโยชน์สาธารณะ อย่างไรก็ตาม การคงอยู่ของสถาบันทางการเมืองขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมของสังคม<sup>28</sup> ในสังคมกำลังพัฒนาการระแวงแคลงใจมีอยู่โดยทั่วไป การจำกัดความจงรักภักดีของบุคคลมีอยู่แต่กลุ่มที่สนิทสนมคุ้นเคย ญาติและในเผ่าพันธุ์ของตน<sup>29</sup> และการคัดเลือกผู้นำของกลุ่มและโครงสร้างของผู้นำขึ้นอยู่กับสืบทอดอำนาจในรูปแบบของผู้อุปถัมภ์-ใต้อุปถัมภ์ โครงสร้างในรูปแบบนี้ทำให้ได้ผู้นำที่มีความสัมพันธ์ส่วนตัวที่เป็นเครือญาติหรืออยู่ในกลุ่มของตน<sup>30</sup> ดังนั้นสังคมในลักษณะเช่นนี้จึงขาดการเป็นชุมชนทางการเมืองในการคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมที่กว้างกว่า แต่ละกลุ่มแต่ละกลุ่มหรือผู้นำของกลุ่มจะคำนึงถึงผลประโยชน์ของกลุ่มตนเป็นหลัก การสร้างสถาบันทางการเมืองเพื่อเกิดผลประโยชน์สาธารณะเกิดขึ้นได้ยากและเป็นผลให้สถาบันทางการเมืองขาดการยอมรับโดยทั่วไปจากมหาชนที่มีความชอบธรรมในการจัดการทางการเมือง เมื่อใดก็ตามที่สถาบันทางการเมืองมิได้รับการยอมรับจากประชาชนด้วยการเห็นพ้องต้องกันเพื่อที่จะรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม<sup>31</sup> เมื่อนั้นองค์กรทหารก็มีโอกาสเข้าแทรกแซงทางการเมือง

ระบอบการปกครองประชาธิปไตยในประเทศกำลังพัฒนาเป็นการลอกเลียนแบบมาจากประเทศตะวันตกเพื่อให้มีความทันสมัยเหมือนเช่นประเทศตะวันตก เพราะมีความเชื่อ

---

<sup>28</sup> Samuel P. Huntington, Political Order in Changing Societies (New Haven : Yale University Press, 1968), p. 24

<sup>29</sup> Ibid., pp. 29-31.

<sup>30</sup> Roth, The Comparative Study of Politics, p. 268.

<sup>31</sup> Ibid., pp. 315-16.

ว่าความทันสมัยจำเป็นต้องเป็นระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย<sup>32</sup> ในขณะที่คนเพียงจำนวนน้อยยอมรับการปกครองที่มีความชอบธรรม สถาบันทางการเมืองมิได้เป็นตัวแทนของสมาชิกได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีการฉ้อราษฎร์บังหลวง ในสังคมที่มีลักษณะเช่นนี้ เมื่อใดก็ตามที่ทหารเคลื่อนย้ายกำลัง เข้ายึดอำนาจทางการเมือง ประชาชนจะไม่ประท้วงหรือลุกขึ้นต่อต้านการรัฐประหารของทหารในทันที ดังนั้นการใช้กำลังทหารเพียงจำนวนน้อยในการรัฐประหารจะประสบผลสำเร็จในสังคมกำลังพัฒนาที่สถาบันทางการเมืองขาดการยอมรับว่ามีความชอบธรรมในการปกครอง ยิ่งไปกว่านั้นนายทหารในประเทศเหล่านี้ยังมีแนวโน้มที่จะกำหนดบทบาทของตนในฐานะผู้ปกครองประเทศมากกว่าในฐานะผู้ป้องกันประเทศ เพราะเป็นองค์กรที่มีความเป็นสถาบันสูงมากกว่าสถาบันพลเรือน<sup>33</sup>

#### ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์

นักรัฐศาสตร์หลายท่านไม่ว่าจะเป็น Janowitz, Roth, Wilson หรือ Solidum ให้ความสำคัญกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในช่วงของการประกาศเอกราชในภูมิภาคเอเชียกับบทบาทของทหารในทางพลเรือน แต่หากว่าประเทศใดมีการต่อสู้เพื่อการใช้กำลังในการเป็นเอกราช บทบาทของทหารจะได้รับการสนับสนุนจนถึงขั้นมีความชอบธรรมใน

---

<sup>32</sup> Edward Shils, "The Military in the Political Development of the New States," in the Role of the Military in Underdeveloped Countries, ed. by John J. Johnson (Princeton : Princeton University Press, 1962), p. 9.

<sup>33</sup> Monte Palmer, The Dilemmas of Political Development : An Introduction to the Politics of the Developing Areas (Itasca : F.E. Peacock Publishers, Inc., 1973), pp. 144-145.

ทางการเมือง<sup>34</sup> Roth ได้กล่าวสนับสนุนว่า ยิ่งทหารมีประสบการณ์ในการเข้าแทรกแซงทางการเมืองในอดีต ทหารก็จะมีแนวโน้มที่แทรกแซงการเมืองในอนาคต<sup>35</sup> solidum ได้เพิ่มเติมถึงบทบาทของทหารในแต่ละช่วงประวัติศาสตร์ที่มีผลกระทบต่อการเมือง ซึ่งมีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างทหาร-พลเรือน โดยเขาได้แบ่งเป็นช่วง ๆ จากการยึดครองของญี่ปุ่นในระหว่างปี 1941-45 การเคลื่อนไหวในการประกาศเอกราชในปี 1945-48 การขยายตัวของคอมมิวนิสต์และการกบฏต่าง ๆ ในปี 1948-57 การรวมอำนาจหลังจากการประกาศเอกราชในปี 1945-71 จนกระทั่งถึงช่วงการไร้เสถียรภาพทางการเมืองในศตวรรษที่ 1970<sup>36</sup> จากเหตุการณ์ในแต่ละช่วงดังกล่าว ประเทศใดที่บทบาททหารมีมากในการต่อสู้กับการยึดครองของญี่ปุ่นและการเคลื่อนไหวเพื่อประกาศเอกราชของชาติ บทบาทของทหารในการเข้ายุ่งเกี่ยวกับการเมืองจะมีมาก เพราะทหารจะมีได้ใช้บทบาทในการต่อสู้ใช้ความรุนแรงเท่านั้น แต่จะก้าวเข้าไปในขอบเขตของการเมืองในการประกาศเอกราชของชาติ แม้ในประเทศที่มีได้ตกอยู่ภายใต้การเป็นอาณานิคมบางประเทศเช่นประเทศไทย บทบาทของทหารมีค่อนข้างสูงจากการเป็นพันธมิตรกับพลเรือน ในช่วงที่ประเทศมีปัญหาจากคอมมิวนิสต์และการกบฏต่าง ๆ ทุกประเทศจะใช้กำลังทหารในการปราบปรามฝ่ายกบฏหรือฝ่ายตรงกันข้าม แต่ประเทศที่มีทหารซึ่งมีวิชาชีพสูงจะถูกชักนำจากผู้ปกครองพลเรือน เช่น ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย และสิงคโปร์ รัฐบาลพลเรือนในประเทศเหล่านี้จะควบคุมการดำเนินการของทหาร ในขณะที่ประเทศอื่น ๆ เช่น ลาว กัมพูชา อินโดนีเซีย องค์กรทหารจะมีบทบาทเป็นผู้นำในการปราบปรามฝ่ายกบฏและแบ่งปันอำนาจทางการเมืองกับพรรคการเมืองอื่น ๆ ในรัฐสภา องค์กรทหารจะเป็น

<sup>34</sup> Ahmad, Military-Civilian Relations in South-East Asia, p. 5

<sup>35</sup> Roth, The Comparative Study of Politics, p. 316.

<sup>36</sup> Estrella D. Solidum, "Military Responses of Political Events in Southeast Asia," in the Military as an Agent of Social Change, ed. Claude Heller (Camino Al Ajusco : El Colegio De Mexico, 1981), p. 128.

องค์กรที่ได้รับความนิยมจากประชาชนและเป็นส่วนสำคัญทางการเมืองในสังคม ในทางตรงกันข้ามผู้นำทางการเมืองในประเทศเหล่านี้ไม่สามารถสร้างสถาบันทางการเมืองและสังคมที่มีความพอใจให้กับกลุ่มต่าง ๆ ได้ องค์กรทหารจึงเข้ามาจัดการแทนที่รัฐบาลพลเรือน บทบาทของทหารจะเด่นชัดในช่วงการรวมอำนาจเพื่อประกาศเอกราช ทหารในประเทศ อินโดนีเซีย พม่า เวียดนาม ได้เข้ามามีบทบาทในการควบคุมรัฐบาล ล้มเลิกองค์การทางการเมือง ควบคุมงบประมาณ และควบคุมกิจการต่าง ๆ ภายในสังคมเพราะทหารเป็นสัญลักษณ์ของเอกราชของชาติ และเหมาะสมกับคุณค่าทางสายการบังคับบัญชาในสังคมและชัยชนะของประเทศ ในขณะที่ทหารในประเทศฟิลิปปินส์ มาเลเซีย และสิงคโปร์ยังคงอยู่ภายใต้การควบคุมของฝ่ายพลเรือนและเข้ายุ่งเกี่ยวกับโครงการต่าง ๆ ของพลเรือน ในช่วงการไร้เสถียรภาพทางการเมือง สถาบันทางการเมืองในรูปแบบอื่น ๆ ในหลายประเทศเกิดขึ้นมากมาย แต่ก็มีได้เป็นสถาบันที่กลุ่มต่าง ๆ ในสังคมพอใจ องค์กรทหารจึงเปลี่ยนแปลงรูปแบบของตน ไม่ว่าจะเป็นการขยายหน้าที่ของทหารเข้าไปในกิจการต่าง ๆ ของพลเรือนของทหารอินโดนีเซีย การรวมทหาร-พลเรือน เข้าในรัฐบาลผสมและเปลี่ยนแปลงหน้าที่ต่าง ๆ ในสังคมทหารพม่า<sup>37</sup> สิ่งเหล่านี้เป็นการคงไว้ซึ่งอำนาจและอิทธิพลครอบงำสังคมขององค์การทหาร

ในช่วงเหตุการณ์ในการประกาศเอกราชของชาติและหลังจากการได้รับเอกราชแล้วนั้นทหารจะเข้าสู่ขอบเขตทางการเมือง โดยมีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวในการเป็นเอกราชของชาติและมีกิจกรรมหลังจากนั้น ช่วงเวลาดังกล่าวทหารจะดำเนินการเก็บฝ่ายกบฏทางการเมืองและทางทหาร ในกิจการทางการเมืองทหารอาจจะแบ่งระดับรัฐบาลพลเรือน หรือเป็นผู้คุ้มครองเกียรติยศของชาติหรือเป็นเครื่องมือของผู้นำทางการเมือง แต่หลังจากนั้นทหารจะพัฒนาคุณสมบัติที่จะเข้าแทรกแซงทางการเมือง เช่น ในอินโดนีเซีย พม่า ไทย และเวียดนาม หากโครงสร้างทางการเมืองอ่อนแอ ทหารก็มีแนวโน้มที่จะเข้าควบคุมรัฐบาล แต่หากมีแรงกดดันอย่างมากในการเป็นปฏิปักษ์ต่อการผูกขาดอำนาจของทหารและการเรียกร้อง

<sup>37</sup> Ibid., pp. 132-142.

ความชอบธรรมของประชาชน ทหารจะเลิกเข้าควบคุมหรือดำรงตำแหน่งในรัฐบาลพลเรือน<sup>38</sup>

นอกจากสาเหตุดังกล่าวข้างต้น วัฒนธรรมทางการเมือง การเกิดวิกฤติการณ์และความไม่สงบภายในประเทศ การแทรกแซงจากมหาอำนาจ และการดึงทหารเข้ามาในขอบเขตการเมืองของพลเรือน สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมซึ่งกันและกันในประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายที่ทำให้ทหารเข้ายุ่งเกี่ยวกับการเมืองและปัจจัยที่มีความสำคัญในการศึกษาบทบาทของทหารทางการเมือง คือ แนวความคิดเกี่ยวกับผลประโยชน์ขององค์กร (Corporate Interest) ของทหารซึ่งเป็นปัจจัยที่จะนำมาใช้ในการวิเคราะห์การศึกษาทัศนคติของทหารในครั้งนี้

องค์กรทหารเป็นส่วนหนึ่งของระบบราชการ จึงมีลักษณะหลายอย่างที่คล้ายคลึงกับระบบราชการ องค์กรทหารมีโครงสร้างตามสายบังคับบัญชา โดยอำนาจกระจายลงมายังส่วนล่างขององค์กร แต่ความรับผิดชอบขึ้นไปตามระดับชั้นจนถึงส่วนบนสุดขององค์กร แต่ส่วนที่แตกต่างจากข้าราชการพลเรือนอยู่ที่การบังคับ การขยายขอบเขตและความชัดเจนของโครงสร้างตามสายการบังคับบัญชา ในกองทัพสายการบังคับบัญชาขึ้นอยู่กับการลงโทษตามมาตรการที่กำหนดไว้ และการเชื่อฟังโดยไม่ต้องโต้ถาม ซึ่งเป็นผลจากการฝึกอบรมในการเป็นทหาร การเป็นส่วนหนึ่งของระบบราชการที่มีอำนาจในการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจของประเทศ กำลังพัฒนาเป็นผลให้ทหารมองพวกของตนว่าเป็นกลุ่มที่มีความทันสมัยภายในสังคม มีความสามารถและประสิทธิภาพอย่างสูง ดังนั้นนายทหารจะถอนตัวไม่ให้เกิดการสนับสนุนรัฐบาลที่ไม่มีประสิทธิภาพ ในขณะที่เดียวกันก็มีความเชื่อว่าพวกของตนเป็นนายทหารที่มีความสามารถและมีประสิทธิภาพซึ่งสามารถจะปฏิบัติหน้าที่ในการปกครองได้ดีกว่าพลเรือน<sup>39</sup>

<sup>38</sup> Ibid., pp. 142-144.

<sup>39</sup> Nordlinger, Soldiers in Politics, Military Coups and Government, pp. 44-45.



### ผลประโยชน์ขององค์กร (Corporate Interest)

การที่ทหารเป็นส่วนหนึ่งของระบบราชการ ทำให้ทหารต้องรักษาผลประโยชน์ขององค์กรตนเช่นเดียวกับสถาบันทางสาธารณะ เช่น การบริการ กฎหมาย การบริหาร ตำรวจ ฯลฯ ทั้งทางด้าน การสนับสนุนเกี่ยวกับงบประมาณ ความมีเอกภาพในการจัดการกับกิจการภายในประเทศ การรักษาความรับผิดชอบต่อหน้าสถาบันอื่นที่แข่งขันกับกลุ่มของตน และการรักษาความต่อเนื่องขององค์กรตน ซึ่งล้วนแล้วแต่หมายถึงผลประโยชน์ทางสถาบันของตนทั้งสิ้น<sup>40</sup> Miles D. Wolpin ได้อธิบายความหมายของผลประโยชน์ขององค์กรว่าเป็น การสะท้อนให้เห็นถึงการเรียกร้องงบประมาณที่มากขึ้นและค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น การขัดขวางต่อกลุ่มที่คล้ายคลึงกับกลุ่มทหาร เช่น หน่วยรักษาความปลอดภัยให้กับประธานาธิบดีและการมีสิทธิกำหนดนโยบายสาธารณะ<sup>41</sup> Nordlinger ได้อธิบายถึงผลประโยชน์ขององค์กรว่าหมายถึงการรักษาผลประโยชน์ให้กับกลุ่มของตนไม่ว่าจะเป็นด้านงบประมาณ การคงไว้ซึ่งความเป็นเอกภาพในการจัดการเกี่ยวกับกิจการภายในประเทศ การคงไว้ซึ่งความรับผิดชอบในการล่งล้ำเข้ามาของสถาบันอื่น ๆ ที่จะเข้ามาแข่งขันและการคงอยู่อย่างต่อเนื่องของสถาบัน<sup>42</sup> Thompson ได้แบ่งผลประโยชน์ขององค์กรออกเป็น 6 ประเภท คือ

1. ความเป็นอิสระ (Autonomy)
2. มีสายการบังคับบัญชา (Hierarchy)
3. การผูกขาดอำนาจ (Monopoly)
4. การรวมกลุ่มกัน (Cohesion)
5. เกียรติยศ (Honor)

<sup>40</sup> Ibid., p. 65.

<sup>41</sup> Miles D. Wolpin, Militarism and Social Revolution in the Third World, (Totawa : Allanheld Osmun, 1981), p. 5.

<sup>42</sup> Nordlinger, Soldiers in Politics, Military Coups and Government, pp. 44-45.

6. ตำแหน่งทางการเมืองและทรัพยากร (Political Position and resources)<sup>43</sup>

อย่างไรก็ตามองค์กรทหารจะมีประสิทธิภาพในการรักษาผลประโยชน์ขององค์กรตนมากกว่าองค์กรอื่น ๆ ในระบบราชการ เพราะการเป็นองค์กรที่มีสายการบังคับบัญชาที่แน่นอนและการมีพลังทางอาวุธ และพวกตนยังเป็นผู้ตัดสินว่าสิ่งใดที่เป็นประโยชน์หรือผลดีสำหรับองค์กรตนสิ่งนั้นก็เป็นที่ดีสำหรับประเทศด้วย ซึ่งเป็นการกำหนดคุณลักษณะของชาติร่วมกับองค์กรของตนด้วย การเน้นการได้รับเกียรติยศ การมีอธิปไตยและอำนาจอภยาในองค์กรของตน การปฏิบัติภารกิจของทหารนับได้ว่าเป็นผลประโยชน์ของประเทศ เพราะประเทศมีคุณลักษณะเช่นเดียวกับทหาร<sup>44</sup> ทหารเชื่อว่าการเข้าแทรกแซงทางการเมืองของทหารทุกครั้งเพื่อผลประโยชน์ของประเทศเป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้นองค์กรทหารในประเทศกำลังพัฒนาจึงต้องมีสิทธิพิเศษในฐานะที่เป็นองค์กรที่มีความชอบธรรมดังต่อไปนี้

1. องค์กรทหารมิได้อยู่ในรูปแบบใดที่จะเอาเปรียบทางด้านแรงงาน
2. องค์กรทหารเป็นผู้กำหนดเป้าหมายจากโครงสร้างของตนเอง ซึ่งแยกออกจากรัฐในการประกันการเชื่อมโยงที่ให้กับรัฐ
3. องค์กรทหารมีความชอบธรรมในการผูกขาดการควบคุมการใช้ความรุนแรงเพื่อเป็นเครื่องมือในการประกันการรวมกลุ่มของตน จากลักษณะพิเศษเช่นนี้ทำให้องค์กรมี

---

<sup>43</sup> Wolpin, Militarian and Social Revolution in the Third World, p. 14.

<sup>44</sup> Nordlinger, Soldiers in Politics, Military Coups and Government, p. 65.

ความสามารถในการผลิตกำลังของตนเองได้<sup>45</sup>

จากคุณลักษณะพิเศษดังกล่าวขององค์กรเป็นผลให้องค์กรสามารถครอบงำด้วยการมีโครงสร้างที่แตกต่างจากมวลชนและรวมกันโดยมีสัญลักษณ์พิเศษ องค์กรทหารยังมีภารกิจหลักในการทำลายฝ่ายตรงข้ามและการเน้นประสิทธิภาพในการปฏิบัติการกิจ จึงมีเป้าหมายที่จะขัดขวางการพัฒนาในขบวนการประชาธิปไตย<sup>46</sup> โดยเฉพาะการควบคุมของทหารจะกำจัดฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับโครงสร้างของ Authoritarian State ด้วยการควบคุมการสื่อสาร ปฏิเสธสิทธิในการรวมกันอย่างสงบ การกำจัดฝ่ายตรงกันข้ามอย่างลับ ๆ และการทำลายอธิปไตยของปวงชน<sup>47</sup> นอกจากนั้นความเป็นวิชาชีพทหารยังนำมาซึ่งการเลื่อนชั้นสูงทางสังคม เพราะองค์กรที่มีสิทธิพิเศษซึ่งสืบเนื่องมาจากการที่พวกเขาเป็นผู้ควบคุมการใช้ความรุนแรง พวกเขาจึงมีความสามารถในการกำหนดการกระจายอำนาจ การเข้าถึงกำลังพัฒนา การเข้าสู่ความร่ำรวยและสถานภาพที่สูงขึ้นในสังคมเป็นไปได้ยาก ในขณะที่มีความชะงักงันและความไม่สมดุลในการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมพึ่งพา การก้าวขึ้นสู่สถานภาพที่เหนือทางชนชั้นด้วยการเข้าเป็นทหารเท่านั้น<sup>48</sup> ในขณะที่สังคมมีความเป็น

---

<sup>45</sup>Oscar Cuellar Saavedra, "The Military and Class Struggle : About the Ideological Mechanisms of Corporativism," in the Military as an Agent of Social Change, ed. by Claude Heller (Camino al Ajusco : El Colegio de Mexico, 1981), pp. 59.

<sup>46</sup>Ibid., p. 60.

<sup>47</sup>Lim Teck Ghee, "Violence, Non-Violence and Development in Asia," Paper Present at Global Community Lectures on Peace and Development, (Tokyo, 1964), pp. 5-6.

<sup>48</sup>Wolpin, Militarian and Social Revolution in the Third World, p. 14.

ปฏิบัติกันจากความไม่สมดุลของการพัฒนาประเทศ ทหารยิ่งแสดงบทบาทที่เหนือกว่าในการเข้ามาควบคุมสังคมให้มีเสถียรภาพและความมั่นคง เพื่อรักษาทุนนิยมพึ่งพาจากการได้รับความช่วยเหลือจากประเทศมหาอำนาจทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการฝึกฝนทางด้านทหาร อันเป็นการเพิ่มพูนสมรรถนะในการเป็นองค์กรที่ทันสมัยภายในสังคม

การเป็นชนชั้นที่มีสิทธิพิเศษในสังคมทำให้ทหารต้องการรักษาเอกภาพและความมีอำนาจในสังคม เนื่องจากองค์กรทหารเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและมีได้แยกต่างหากออกจากสังคม เพื่อการรักษาเอกภาพให้คงอยู่ในฐานะชนชั้นที่มีสิทธิพิเศษ ทหารจึงกำหนดภารกิจของตนในการจัดสรร ฝึกฝน จำนวนของกองทหารและเครื่องมือ และยิ่งทหารอ้างสิทธิในด้านการจัดการมากยิ่งขึ้น ทหารจะเป็นผู้เรียกร้องในการตัดสินใจทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกิจการทหาร เช่น นโยบายต่างประเทศ นโยบายเศรษฐกิจภายในประเทศ การศึกษา การสื่อสาร ฯลฯ<sup>49</sup> การอ้างสิทธิดังกล่าวเป็นผลจากความเป็นวิชาชีพซึ่งมีหน้าที่พิเศษในการปฏิบัติภารกิจทางด้านการใช้ความรุนแรงซึ่งแตกต่างจากองค์กรอื่น ๆ ทางสังคม ยิ่งพวกเขามีความชำนาญมาก พวกเขายิ่งกระตือรือร้นในการเข้าคุ้มครองและประกันความสำเร็จของพวกเขา<sup>50</sup> ดังนั้นแรงจูงใจทาง Corporate Self-Interest จะเป็นตัวกระตุ้นมิให้รัฐบาลพลเรือนเข้ามาล่วงล้ำในผลประโยชน์ของกลุ่มตน หากเกิดการละเมิดความภาคภูมิใจและอาชีพที่เกี่ยวข้องดีศักดิ์ของทหาร พวกเขาจะไม่รีรอที่จะพิทักษ์ผลประโยชน์ของพวกเขา

ผลประโยชน์ทางด้านวัตถุขององค์กรทหารโดยเฉพาะการได้รับการสนับสนุนทางด้านงบประมาณอย่างเพียงพอมีผลต่อความเป็นอยู่ทางด้านวัตถุของทหาร โดยเฉพาะในตำแหน่งที่เป็นชนชั้นพิเศษของนายทหาร ซึ่งรวมรายได้ การเลื่อนชั้น ผลตอบแทนเมื่อเกษียณอายุ

<sup>49</sup> Finer, The Man on Horseback, the Role of the Military in Politics, p. 47.

<sup>50</sup> Ibid., p. 47.

ความสะดวกลบเบาจากที่พักอาศัย อาวุธยุทโธปกรณ์และเทคโนโลยีต่าง ๆ ซึ่งจำเป็นต้องใช้  
งบประมาณอย่างมาก งบประมาณในด้านการป้องกันประเทศจะต้องเพียงพอที่จะจัดสรรสิ่ง  
เหล่านี้ให้แก่องค์กรทหารได้ ดังนั้นองค์กรทหารจึงเป็นองค์กรที่ใช้จ่ายทรัพยากรของรัฐมาก  
กว่าส่วนใด ๆ และมีผลต่อการรับรู้ของทหารในฐานะเป็นสมาชิกขององค์กรที่มีความทันสมัย  
มากที่สุด การเพิ่มอาวุธที่มีความสลับซับซ้อนและการก่อตั้งโครงการต่าง ๆ เพื่อใช้ในการรบ  
เป็นเครื่องมือชี้ถึงความทันสมัยและความเชี่ยวชาญในวิชาชีพของทหาร

ตารางที่ 2.1 ค่าใช้จ่ายทางทหารเปรียบเทียบเป็นเปอร์เซ็นต์จากค่าใช้จ่ายของรัฐบาล

	ปี	อินโดนีเซีย	มาเลเซีย	ฟิลิปปินส์	สิงคโปร์	ไทย
ACDA	1979	13.7	14.4	18.8	20.9	23.6
	1980	12.7	13.1	13.5	20.6	21.5
	1981	12.1	13.7	14.0	17.5	20.8
	1982	13.4	12.0	14.3	19.9	20.1
	1983	13.7	11.8	15.1	17.1	19.9
IISS	1979	13.7	16.0	18.9	23.4	29.9
	1980	12.5	16.0	13.3	16.6	20.5
	1981	12.3	17.4	13.7	20.0	25.8
	1982	12.4	17.7	14.8	22.9	25.3

ที่มา : Army Control and Disarmament Agency, 1985, IISS จาก The  
Military Balance 1982-83 และจาก The Military Balance 1984-85  
โดยขึ้นอยู่กับเงินตราของแต่ละประเทศ

จากตารางนี้แสดงว่าค่าใช้จ่ายทางทหารสูงมาก และใกล้เคียงกันเกือบทุกปี ในบางประเทศเช่น อินโดนีเซีย และค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นเกือบทุกปีในหลายประเทศ แสดงให้เห็นว่างบประมาณทางด้านการป้องกันประเทศไม่มีทางที่จะลดลงหรือถูกตัดไปได้ไม่เหมือนกับงบประมาณทางด้านอื่นของประเทศ

ตารางที่ 2.2 การสั่งซื้ออาวุธทั้งหมดและค่าใช้จ่ายทั้งหมดของทหารระหว่างปี 2525-2526

(หน่วย : ล้านดอลลาร์โดยเอาฐานของปี 2525)

	ค่าใช้จ่ายทั้งหมด ของทหาร	จำนวนการสั่งซื้อ อาวุธทั้งหมด	การสั่งซื้ออาวุธทั้งหมดคิดเป็น เปอร์เซ็นต์จากค่าใช้จ่าย ทั้งหมด
อินโดนีเซีย	25,658	2,012	7.84
มาเลเซีย	10,394	1,331	12.81
ฟิลิปปินส์	8,160	718	8.80
สิงคโปร์	6,520	873	13.39
ไทย	11,364	2,336	20.56

ที่มา : Army Control and Disarmament Agency, 1985

ข้อมูลเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า ค่าใช้จ่ายในการซื้ออาวุธของประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น ประเทศอินโดนีเซียใช้ค่าใช้จ่ายในการซื้ออาวุธมากที่สุด และประเทศไทยซื้ออาวุธเป็นอันดับที่สอง และประเทศทางตะวันตกที่เป็นแหล่งขายอาวุธมาก

ที่สุดคือ สหรัฐอเมริกา นอกจากนั้นสหรัฐอเมริกายังให้ความช่วยเหลือประเทศไทยและฟิลิปปินส์มากที่สุดจากโครงการให้ความช่วยเหลือทางทหาร<sup>51</sup>

อย่างไรก็ตาม ค่าใช้จ่ายในการป้องกันประเทศขึ้นอยู่กับตัวแปรหลายตัว เช่น สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ สภาพแวดล้อมทางการเมือง และความมั่นคงภายในประเทศ ความรู้สึกของการถูกข่มขู่และความอ่อนแอของประเทศ โครงสร้างในขบวนการตัดสินใจและปัจจัยภายนอก<sup>52</sup> แต่ระดับของค่าใช้จ่ายในการป้องกันประเทศย่อมขึ้นอยู่กับความพอใจและความต้องการของทหารเป็นสำคัญ ระดับและรูปแบบของค่าใช้จ่ายในการป้องกันประเทศเป็นผลจากความเคลื่อนไหวทางการเมืองที่จะคงไว้ซึ่งเสถียรภาพและการสมดุลระหว่างบริการต่าง ๆ ที่รัฐให้ภายในประเทศ<sup>53</sup> ดังนั้นการรักษาเสถียรภาพในกิจการภายในประเทศ ซึ่งคงไว้ใน การเป็นองค์กรที่มีสิทธิพิเศษในสังคมจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญ และมีผลต่อระดับของค่าใช้จ่ายในการป้องกันประเทศ การเปลี่ยนแปลงงบประมาณของกองทัพจึงมีผลต่ออำนาจทางการเมือง และเกียรติภูมิของกองทัพโดยตรง อันมีผลให้ทหารปกป้องผลประโยชน์ขององค์กรของตนด้วยการเข้าแทรกแซงทางการเมืองและการรัฐประหารหลายครั้ง เป็นผลมาจากการรวมกันระหว่างผลประโยชน์ของทหารในการรับการสนับสนุนทางด้านงบประมาณอย่างเพียงพอ กับความไม่เต็มใจหรือการไร้ประสิทธิภาพของรัฐบาลพลเรือนที่จะนำความพอใจในเรื่องงบประมาณให้แก่ทหาร<sup>54</sup> ผลประโยชน์ส่วนตัวของนายทหารระดับสูง ผลประโยชน์ทางด้านชนชั้นและ

<sup>51</sup>David B.H. Denoon, "Defence Spending in Asean : An Overview," in Defence Spending in Southeast Asia, ed. by Chin Kin Wah (Pasir Panjan : Institute of Southeast Asian Studies, 1987), p. 65.

<sup>52</sup>Ibid., p. 66.

<sup>53</sup>Ibid., pp. 66-67.

<sup>54</sup>Wolpin, Militarian and Social Revolution in the Third World, p. 23.

ผลประโยชน์ทางภูมิภาคของตนก็เป็นตัวกำหนดการสนับสนุนหรือขัดขวางพลเรือน โดยเฉพาะเมื่อมีปัญหาหรือวิกฤตการณ์ทางการเมือง<sup>55</sup>

นอกจากนี้นายทหารส่วนมากในประเทศกำลังพัฒนามาจากชนชั้นกลาง เนื่องจากชนชั้นสูงไม่ค่อยสนใจที่จะเข้าเป็นทหาร สืบเนื่องมาจากพวกเขาได้รับเกียรติและอิทธิพลจากแหล่งอื่นมากกว่าการรับราชการทหาร ในขณะที่ชนชั้นต่ำมักได้รับการศึกษาน้อยและไม่มีทรัพยากรอื่น ๆ เพียงพอที่จะส่งลูกเข้ารับการศึกษานิสถาบันของทหารซึ่งจำกัดการศึกษาชั้นต่ำชั้นมัธยม การมาจากครอบครัวของชนชั้นกลางมีผลต่อการเลื่อนชั้นทางสังคมของพวกเขาให้สูงขึ้นจากตำแหน่งเงินเดือน และผลประโยชน์อื่น ๆ นอกจากนี้พวกเขายังมีทัศนคติที่มีหัวก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและการเมือง เป็นปฏิปักษ์ต่อนักธุรกิจและนักการเมืองมีนโยบายขว้างจัด เน้นความเสมอภาคองค์กรทหารจึงปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้คุ้มครองการปรับปรุงเศรษฐกิจและสังคม พวกเขายังมีแนวโน้มที่จะปฏิบัติตามผลประโยชน์ของชนชั้นกลาง ซึ่งพิจารณาได้จากการขยายเขตในการพัฒนาเศรษฐกิจหรือการป้องกันเพื่อรักษาสถานะเดิมของชนชั้นกลาง<sup>56</sup> การศึกษาของ Portes สนับสนุนว่าคุณลักษณะทางจิตวิทยาของชนชั้นกลางมีความสัมพันธ์กับการเป็นปฏิปักษ์ทางการเมืองต่อพวกหัวรุนแรงทางการเมืองอีกด้วย<sup>57</sup>

การรักษาเอกภาพขององค์กรทหารเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทหารถือว่าเป็นผลประโยชน์ขององค์กรเอกชน การเข้ายุ่งเกี่ยวกับกิจการภายในของทหารด้วยการเข้าเกี่ยวข้องกับการศึกษา

<sup>55</sup> Wolpin, The Man on Horseback, The Role of the Military in Politics., p. 40.

<sup>56</sup> Nordlinger, Soldiers in Politics, Military Coups and Government, pp. 32-36.

<sup>57</sup> Wolpin, Militarian and Social Revolution in the Third World, p. 37



อบรมของทหาร การมอบหมายตำแหน่ง การเลื่อนตำแหน่ง และการกำหนดรูปแบบทาง กลยุทธ์ในการป้องกันประเทศ ซึ่งทหารนับได้ว่าเป็นกิจการของทหารตามสายการบังคับบัญชา เป็นสิ่งที่ทหารคิดว่ากระทบต่อผลประโยชน์ขององค์กรตน การที่พลเรือนเข้ายุ่งเกี่ยวกับ กิจการของทหารจะทำให้ทหารลดความเป็นวิชาชีพของตนลง ก่อให้เกิดความสงสัยในคุณลักษณะ ของทหารที่เป็นอิสระและมีเกียรติในสังคม และเป็นผลให้อำนาจทางทหารตามสายการบังคับ บัญชาอ่อนแอ ดังนั้นความเป็นเอกภาพของทหารจึงจำเป็นต้องกีดกันความพยายามใด ๆ ของ พลเรือนที่จะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับกิจการทหารทั้งหมด<sup>58</sup>

จากการศึกษาของ Finer ได้พบว่า ผลประโยชน์ขององค์กรของทหารเป็นปัจจัย ที่มีความสำคัญมากที่สุด โดยเฉพาะเมื่อกองทัพคุ้นเคยกับเกียรติในทางสังคมและการเมืองใน ฐานะเป็นชนชั้นนำ และทหารมักใช้ข้ออ้างเรื่องนี้ในการเข้าแทรกแซงทางการเมือง เช่น ทหารในลาตินอเมริกาจากการถูกตัดงบประมาณจำกัดการใช้อิทธิพลทางการเมือง และการ แข่งขันของสถาบันอื่น ๆ กับองค์กรทหาร การจำกัดผลประโยชน์ทางภูมิภาค และส่วนย่อยอื่น ๆ ขององค์กรทหารในอินเดีย อิรัก และปากีสถาน<sup>59</sup>

### อุดมการณ์ของทหาร

การเป็นองค์กรที่มีลักษณะแตกต่างจากส่วนอื่น ๆ ของสังคม เป็นผลทำให้องค์กร ทหารเป็นชนชั้นที่พิเศษภายในสังคม โดยเฉพาะในสังคมกำลังพัฒนาองค์กรทหารจะเป็นผู้นำ ในการเปลี่ยนแปลงสังคมให้ทันสมัยและผู้รักษากฎระเบียบภายในสังคม ในขณะที่เครื่องมือของ รัฐบาลมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น และการขยายการมีส่วนร่วมของประชาชนเพิ่มมากขึ้น องค์กร

<sup>58</sup> Nordlinger, Soldiers in Politics, Military Coups and Government, p. 71

<sup>59</sup> Finer, Comparative Government, p. 547.

ทหารจำเป็นต้องพัฒนาองค์กรของตนด้วยการขยายภารกิจของตนครอบคลุมส่วนต่าง ๆ ของสังคม และการแทรกซึมเข้าไปในสังคมเพื่อคงความได้เปรียบและเหนือกว่าส่วนต่าง ๆ ในสังคม องค์กรทหารจึงมีอุดมการณ์ที่แสดงความเหนือกว่าของชนชั้นตนไม่ว่าจะเป็นความรักชาติและเอกลักษณ์ของชาติ การเป็นปฏิปักษ์ต่อการรวมกันแบบคอมมูนของชนเผ่าต่าง ๆ การเคร่งครัดและมีนโยบายขจัดเพื่อรักษาสถานภาพเดิมภายในสังคม การเป็นปฏิปักษ์ต่อการฉ้อราษฎร์บังหลวงและการเสื่อมของสังคม การเก็บกตความต้องการของตนเองเพื่อต่อสู้กับการฉ้อราษฎร์บังหลวงในกิจการของรัฐบาล และการยอมรับผลประโยชน์รวมทางสาธารณะเพื่อความสำเร็จในการเปลี่ยนแปลงสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง อุดมการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้พวกเขานำมาใช้สังคมเพราะพวกเขาถือว่าตนเท่านั้นเป็นผู้วางกฎเกณฑ์ต่าง ๆ และอุทิศตนให้กับสังคม<sup>60</sup>

นอกจากนี้ทหารยังมีอุดมการณ์ที่เป็นปฏิปักษ์กับการเมือง ซึ่งเป็นเพราะองค์กรทหารต้องการอยู่เหนือการเมือง พวกเขาจึงมีโลกทัศน์ที่ปฏิเสธและเป็นปรปักษ์กับนักการเมือง กลุ่มการเมือง และพรรคการเมือง นักการเมืองประสบผลสำเร็จน้อยเพื่อที่จะได้รับการยอมรับจากทหารและความสัมพันธ์ของพวกเขา ก็ยังไม่เป็นที่ไว้วางใจระหว่างกัน ในทางตรงกันข้ามทหารกลับสงสัยและเป็นศัตรูกับนักการเมือง เพราะพวกเขาคิดว่านักการเมืองไม่มีประสิทธิภาพ อ่อนแอและฉ้อราษฎร์บังหลวง องค์กรทหารในฐานะเป็นชนชั้นนำของสังคม พวกเขาจึงคิดว่าพวกเขาเป็นผู้นำที่มีเกียรติในสังคม พวกเขาจึงเกลียดการต่อรองในทางการเมืองแบบพรรค เพราะพวกเขาเชื่อว่าปัญหาต่าง ๆ สามารถหาทางแก้ไขโดยตรงและง่ายได้ ผู้นำที่แท้จริงคือบุคคลใดที่สามารถเข้าใจถึงจุดสำคัญของปัญหา<sup>61</sup> รัฐบาลทหารจะเน้นความมี

<sup>60</sup> Janowitz, the Military in the Political Development of New Nations as Essay in Comparative Analysis, p. 64.

<sup>61</sup> Ibid., p. 64.

เสถียรภาพและกฎเกณฑ์ทางการเมืองมากกว่าการพัฒนาให้เกิดความเห็นพ้องต้องกันและตกลงร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ จำกัดการมีส่วนร่วมของประชาชนในขบวนการตัดสินใจ

อย่างไรก็ตามทัศนคติของทหารทางการเมืองเกี่ยวข้องกับระเบียบทางการเมือง กิจกรรมทางการเมือง และการปกครองรัฐซึ่งมีผลต่ออุดมการณ์ของทหาร

นายทหารเน้นในเรื่องการรักษากฎระเบียบทางการเมืองอย่างมาก เพราะนายทหารมีความเชื่อในสายการบังคับบัญชาทางทหารและสามารถนำไปใช้กิจการพลเรือนได้ การเป็นองค์กรที่มีกฎระเบียบที่เคร่งครัดทหารจึงถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ หากมีการข่มขู่ต่อกฎระเบียบทางสายการบังคับบัญชาขึ้น ทหารจะไม่สามารถแยกความแตกต่างระหว่างขอบเขตทางทหารกับพลเรือนได้ เพราะทหารคุ้นเคยกับกฎระเบียบตามสายการบังคับบัญชา และการที่องค์กรของตนต้องรับผิดชอบต่อความปลอดภัยของชาติ ทหารจึงมีแนวโน้มที่จะประเมิณการถูกข่มขู่ที่จะเป็นอันตรายต่อประเทศอย่างสูงมาก แม้กระทั่งมีความขัดแย้งทางการเมือง ทหารจะแปลความหมายไปในทางที่เป็นอันตรายต่อระบอบการปกครอง ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับการข่มขู่หรืออันตรายที่เกิดขึ้นจริง ๆ ความรับผิดชอบต่อความมั่นคงของชาติเป็นผลให้ทหารปฏิบัติหน้าที่เช่นเดียวกับตำรวจ พวกเขาตระหนักถึงความเป็นวิชาชีพของเขาและจัดการทางด้านความรุนแรง พวกเขาจึงเตรียมพร้อมและใช้กำลังในฐานะเป็นทหารกับกลุ่มที่ไร้ระเบียบและกลุ่มที่ต่อต้านชุมชน เมื่อใดก็ตามที่ตำรวจไม่สามารถรักษากฎระเบียบได้ กองทัพจะเข้ามาปราบจลาจล ทำลายการเดินขบวนและควบคุมเมืองให้มีระเบียบ นายทหารมักกังวลเกี่ยวกับการเมืองที่ไม่มีระเบียบซึ่งพวกเขาไม่สามารถควบคุมได้ ดังนั้นโครงสร้างแบบอำนาจนิยมจึงเหมาะสมกับการเน้นของทหารในเรื่องการมีระเบียบทางการเมือง เพราะการมีส่วนร่วมทางการเมือง และการแข่งขันทางการเมืองเกี่ยวข้องกับความยุ่งยากทางการเมืองและความรุนแรงทางการเมืองซึ่งตรงกันข้ามกับความมีระเบียบทางการเมือง การจำกัดหรือการปิดกั้น

การมีส่วนร่วมของมวลชนจึงเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาของทหาร<sup>62</sup>

ทัศนคติของทหารต่อกิจกรรมทางการเมืองเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาเช่นเดียวกัน เพราะกิจกรรมทางการเมืองมีแนวโน้มที่จะรับใช้ตนเองมากกว่าประเทศและยังก่อให้เกิดความแตกแยกภายในสังคม นายทหารมักจะมองพรรคการเมืองว่าเป็นตัวแทนของความแตกแยกภายในสังคม และกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ไม่มีความจำเป็นต้องแตกแยกเป็นหลายกลุ่ม แต่มีใช้ว่าทหารจะมีความขัดแย้งกับระบอบประชาธิปไตยมาใช้มากเกินไป อุดมคติของพวกเขาไม่ได้สอดคล้องกับความเป็นจริง เพราะพวกเขาไม่เข้าใจถึงการมีส่วนร่วมของมวลชนที่จำเป็นต้องมีการขัดแย้ง และการแข่งขันซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญของขบวนการประชาธิปไตย การมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อกิจกรรมทางการเมืองของทหารขึ้นอยู่กับพื้นฐาน 2 ประการคือ สายการบังคับบัญชา และการรวมกันอย่างแน่นเหนียวในองค์กรทหาร และทหารได้นำพื้นฐานทั้ง 2 ประการเข้ามาใช้ในขอบเขตทางการเมืองด้วยการไม่ยอมรับการแสดงออกของกลุ่มผลประโยชน์ภายในสังคม การมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อกิจกรรมทางการเมืองเป็นผลให้ทหารมองพลเรือนในแง่ร้าย รับผิดชอบต่อผลประโยชน์ของตน ฉ้อราษฎร์บังหลวง และแตกแยกเป็นฝักฝ่าย และยังมีผลต่อโครงสร้างของระบอบการปกครองด้วย เพราะสถาบันทางการเมืองเป็นสิ่งที่ไม่มีความจำเป็นและการมีส่วนร่วมของมวลชนเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา<sup>63</sup>

ทัศนคติของทหารต่อขบวนการของรัฐบาลขึ้นอยู่กับการที่รัฐบาลจะปฏิบัติตามผลประโยชน์ของชาติ จากการกำหนดนโยบายและนำมาปฏิบัติโดยปราศจากการต่อรองหรือการปรองดองกัน เพื่อผลประโยชน์ทางสาธารณะ ทหารมีแนวโน้มที่จะเชื่อว่าผลประโยชน์ของชาติมีอยู่แนวทางเดียว ความแตกแยกและการขัดแย้งควรรวมกันเพื่อผลประโยชน์ของชาติและ

<sup>62</sup> Nordlinger, Soldiers in Politics, Military Coups and Government, pp. 53-55.

<sup>63</sup> Ibid., pp. 56-58.

เป็นการลดความสำคัญและวัตถุประสงค์ของทหาร ผลประโยชน์ของชาติจะต้องมีความสำคัญ เป็นอันดับแรกมากกว่าผลประโยชน์ของกลุ่มหรือส่วนตัว จึงทำให้ทหารประเมินค่าต่ำในการต่อรองและการปรองดองกัน เพราะเป็นการแสดงให้เห็นถึงความอ่อนแอและพฤติกรรมที่ไม่มีระเบียบวินัย การตัดสินใจของทหาร เช่นนี้ เป็นเพราะการมองตนเองของทหารว่ามีความสูงสุดทางจริยธรรม และมีโครงสร้างตามสายการบังคับบัญชา การมีทัศนคติต่อขบวนการของรัฐบาล เช่นนี้ เป็นผลให้การตัดสินใจของทหาร เป็นการใช้อำนาจหรือเป็นการตัดสินใจที่ปราศจากการเมือง ซึ่งหมายถึงการไม่มีการต่อรองและการประนีประนอม ก่อให้เกิดมติเอกฉันท์ แต่จะเป็นการออกคำสั่งตามสายการบังคับบัญชา และการตัดสินใจก็ได้เป็นไปตามผลประโยชน์ของมหาชนเพราะข้อเรียกร้องการเสนอความคิดเห็นของนักการเมืองและประชาชนและทางเลือกของประชาชนไม่มีความจำเป็นและไม่สำคัญแต่ประการใด เมื่อมีข้อขัดแย้งต่าง ๆ ในชุมชนซึ่งจำเป็นต้องใช้การต่อรองและการปรองดองในการแก้ปัญหา ทหารจะหันมาใช้การปราบปรามแทนที่<sup>64</sup>

ทัศนคติของทหารเกี่ยวกับระเบียบทางการเมือง กิจกรรมทางการเมืองและขบวนการของรัฐบาลมีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์ซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมของทหาร การวิเคราะห์บทบาทของทหารในทางการเมืองจึงต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ขององค์กรทหาร อุดมการณ์ และทัศนคติของทหาร ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีผลในทางบวกและทางลบต่อสถาบันทางการเมืองด้วย

แนวทางการศึกษาและวิจัยบทบาทของทหารไทยในทางการเมือง ซึ่งมีผลต่อทัศนคติทางการเมืองของทหารต่อสถาบันทางการเมืองแบ่งได้เป็น 7 แนวทาง ดังต่อไปนี้

แนวทางที่หนึ่ง เป็นการศึกษาบทบาทของทหารในการเป็นพลังนำของสังคม จากการศึกษาของ ชัชวรินทร์ ไชยวัฒน์ ซึ่งมองถึงความเข้มแข็งขององค์กรทหาร ภายใต้พื้นฐานของความเปลี่ยนแปลงขององค์กรยังคงยืนอยู่อย่างเหนียวแน่นบนรากฐานความคิดเดิม ประเพณี

<sup>64</sup>Ibid., pp. 58-59.

นิยมแบบเดิมเป็นหลักใหญ่ นั่นคือภายใต้ความสัมพันธ์กับพลังต่าง ๆ นั้นทหารเป็นพลังนำสูงสุด หรือเป็นผู้ชี้แนะ<sup>๕๕</sup> และการศึกษาของ ชัยอนันต์ สมุทวณิช ได้ให้ข้อสรุปว่า การเปลี่ยนแปลง การปกครอง พ.ศ. 2475 ซึ่งทหารเป็นผู้ที่สร้างอำนาจการเมืองในระบอบใหม่ขึ้น ทหาร หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจึงมีใช้ทหารที่ทำแต่การทหาร หากทำการปกป้องระบอบใหม่ คือ ระบอบรัฐธรรมนูญด้วย เพราะระบอบใหม่นี้เองที่เปลี่ยนสถานภาพและบทบาทของกองทัพ ไทย จากการเป็นกลไกของผู้ปกครองเสียเอง เมื่อใดที่ทหารจัดการกับการเมืองภายนอก การทหารเรียบร้อย พรรคการเมืองลดบทบาทลง กลุ่มพลังต่างสยบราบคาบแล้ว การเมือง ภายในในการทหารก็จะเริ่มปรากฏภาพชัดเจนขึ้นเรื่อย ๆ<sup>๕๖</sup>

แนวทางที่สอง เป็นการศึกษาที่เน้นเฉพาะการจัดองค์การของทหารไทย ซึ่งเป็น การศึกษาของ ปริญญา อุดมทรัพย์ ว่าการจัดองค์กรของทหารทำให้กลุ่มทหารได้เปรียบใน การต่อสู้ทางการเมือง เพราะเนื้อแท้ของการเมืองคือการต่อสู้ระหว่างกลุ่ม กลุ่มที่รวมตัวกัน ได้เรียบร้อยก็จะมีศักยภาพ (Potential) มากกว่ากลุ่มที่รวมตัวกันหลวม ๆ เพราะแต่ละกลุ่ม เป็นหน่วยของสังคมและกลุ่มเป็นหน่วยของสังคมและกลุ่มทุกกลุ่มมีอำนาจในตัวของมันเอง (Inherent) กลุ่มใดมีกิจกรรมมาก เช่น การตั้งสมาคม การสนับสนุนพรรคการเมือง การยึดอำนาจ (Coup d'Etat) เป็นต้น ซึ่งก็มุ่งไปในทางที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมใน Decision Making Power ของประเทศ ถ้ากิจกรรมเหล่านี้ดำเนินไปอย่างได้ผล กลุ่มนั้นก็จะมี อำนาจมาก ในประเทศไทยไม่มีกลุ่มที่จะมีอำนาจมากทัดเทียมกับกลุ่มทหาร ไม่ว่าจะ เป็นกลุ่ม เศรษฐกิจ (Economic Groups) กลุ่มอาชีพ (Professional) หรือกลุ่มศาสนา (Religious Group) ทั้งนี้เพราะว่าลักษณะของการจัดองค์การของทหารหลายประการที่

<sup>๕๕</sup> ชัยรินทร์ ไชยวัฒน์, "ทหารเพื่อสังคมหรือสังคมแบบทหาร," ใน เดือนเมืองไทย โดยสหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (ม.ป.ท., 2530), หน้า 82, 84.

<sup>๕๖</sup> ชัยอนันต์ สมุทวณิช, อยู่เมืองสลัว, (กรุงเทพฯ : มาสเตอร์เพรส, 2531), หน้า 40-41.

กลุ่มอื่น ไม่มี หรือมีแต่ไม่มีประสิทธิภาพเท่ากับกลุ่มทหาร คือ

1. การมีสายบังคับบัญชาที่แน่ชัด และความสามารถสร้างระเบียบวินัยภายในกลุ่ม
2. มีผู้นำที่เห็น ได้ชัดและแน่นอน
3. มีการบรรจุสมาชิกที่พร้อมเสมอและสมาชิกมีอุดมการณ์และผลประโยชน์ร่วมกัน
4. เป็นกลุ่มที่ควบคุมเครื่องมือการใช้กำลังของประเทศ สามารถเคลื่อนสมาชิกเป็นจำนวนมากเพื่อปฏิบัติกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งได้รวดเร็ว และตั้งอยู่ในศูนย์กลางทางการเมือง<sup>๘๗</sup>

นอกจากนั้น ชัยอนันต์ สมุทวณิช ยังได้ชี้แจงเพิ่มเติมถึงการศึกษานี้ที่เน้นความสำคัญขององค์กรทางการเมืองว่าเป็นองค์กรในสังคมที่มีการจัดตั้งเข้มแข็งกว่าองค์กรอื่น ๆ และเป็นองค์กรที่มีความแตกต่างจากสถาบันทางการเมือง การที่สถาบันทางการเมืองอ่อนแอขาดประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาพื้นฐานของชาติ ทำให้คณะทหารซึ่งเป็นองค์กรที่เข้มแข็งกว่าสามารถเข้าทำการแทรกแซงยึดอำนาจได้ นอกจากนี้ลักษณะเด่นขององค์กรทหารทำให้คณะทหารมีการจัดตั้งที่ดี มีเอกภาพและมีความเข้มแข็งได้แก่ การที่ทหารได้รับการศึกษาและฝึกอบรมที่เน้นความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพทหาร มีความรักนุรักษ์คณะ มีความสามัคคีกัน ลักษณะการจัดองค์กรทหารมีสายบังคับบัญชาและระดับการควบคุมที่ชัดเจน คณะทหารถูกอบรมให้มีความคิด ความเชื่อแบบเดียวกันคือ ความรักชาติ ความมีระเบียบวินัย ความมีประสิทธิภาพ และความเป็นสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ลักษณะขององค์กรทหารดังกล่าวนี้ ไม่มีอยู่ในสถาบันทางการเมืองจึงทำให้องค์กรทหารมีความแข็งแกร่งกว่าสถาบันทางการเมือง<sup>๘๘</sup> และ

---

<sup>๘๗</sup>ปริญญา อุดมทรัพย์, วิเคราะห์บทบาททางการเมืองของทหารในประเทศไทย, (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2513), หน้า 17.

<sup>๘๘</sup>ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ปัญหาการพัฒนาการเมืองไทย (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), หน้า 166-167.

การศึกษาของ เสถียร จันทิมาธร ยังชี้ให้เห็นว่า นับแต่มีการเปลี่ยนศูนย์อำนาจทางการเมืองเมื่อปี 2475 จากพระมหากษัตริย์มาสู่ข้าราชการนั้น ทหารเป็นผู้ใช้อำนาจทางการเมืองอย่างแท้จริง และตำแหน่งทางการเมืองนั้นก็มักจะให้แก่ นายทหารในกองทัพบกมากกว่าทหารในเหล่าทัพอื่น ทั้งยังมักจะเป็นผู้ที่สำเร็จการศึกษามาจากโรงเรียนนายร้อยทหารบกหรือโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าเป็นส่วนใหญ่ จะเห็นได้ว่า 6 ใน 7 คนของนายกรัฐมนตรีเป็นทหารบกที่สำเร็จจากโรงเรียนนายร้อยทหารบก 5 ใน 7 คนของผู้เป็นนายกรัฐมนตรีเคยผ่านตำแหน่ง "ผ.ทบ." หรือ "ผู้บัญชาการทหารบก" มาแล้ว และเกือบทั้งหมดก็ได้เป็นนายกรัฐมนตรีไปด้วยในขณะเดียวกัน จึงดูราวกับว่าตำแหน่ง "ผ.ทบ." หรือ "ผู้บัญชาการทหารบก" เป็นเสมือนตำแหน่งที่เรียกว่า "เตรียม" นายกรัฐมนตรี ดังนั้นผู้ใดที่เป็นใหญ่ทางการเมืองโดยเฉพาะทหารที่คุมกำลังสำคัญมักจะมีความเป็นไปได้ค่อนข้างสูงที่จะก้าวไปสู่ความมีอำนาจทางการเมืองและทางเศรษฐกิจ<sup>69</sup>

แนวทางที่สาม เป็นการเน้นการศึกษาบทบาทของทหารในเชิงทัศนคติต่อเรื่องต่าง ๆ โดยเฉพาะการศึกษาของ ประสาท เป็อรุณ เกี่ยวกับทัศนคติของนายทหารระดับพันเอกเกี่ยวกับทัศนคติแบบประชาธิปไตย-อำนาจนิยมและการยอมรับ-ไม่ยอมรับการปกครองระบอบประชาธิปไตยของทหาร เขาได้สรุปว่าจากการศึกษาของเขาไม่พบหลักฐานที่ยืนยันได้ในความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติของนายทหารและประชาธิปไตย-อำนาจนิยม และการยอมรับ-ไม่ยอมรับการปกครองระบอบประชาธิปไตยเพราะนายทหารส่วนใหญ่มีทัศนคติแบบกลาง ๆ มิได้เบี่ยงเบนไปทางใดทางหนึ่ง ซึ่งเป็นเพราะการปิดบังอำพรางของนายทหารและการไม่ละเอียดอ่อนอย่างเพียงพอของแบบสอบถาม<sup>70</sup> การศึกษาของ วิทวัส รัชตะนันท์เกี่ยวกับทัศนคติของ

<sup>69</sup> เสถียร จันทิมาธร, กองทัพบกกับประเทศไทย (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, 2526), หน้า 6.

<sup>70</sup> ประสาท เป็อรุณ, "ทัศนคติทางการเมืองของทหารต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทย", (สารนิพนธ์มหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), 2529), หน้า 103-106.



ทหารต่อสาเหตุของการรัฐประหารในประเด็นเกี่ยวกับผู้นำทางการเมืองขาดความชอบธรรม ความเปราะบางของรัฐบาลและความล้มเหลวของระบอบประชาธิปไตย<sup>71</sup>

แนวทางที่สี่ เป็นการศึกษาดังชนชั้นนำกับการเมืองไทย จากการศึกษาของ กนก วงษ์ตระหง่าน ว่าประชาธิปไตยในเมืองไทยเป็นเรื่องของชนชั้นนำที่ทำการต่อสู้กันเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจ กล่าวคือ เฉพาะบรรดาชนชั้นนำเท่านั้นที่มีบทบาทในการผลักดันสถานการณ์ให้ เป็นไปในทิศทางที่ต้องการ สำหรับประชาชนทั่วไปไม่มีบทบาทโดยตรงในการผลักดันสถานการณ์ให้ไปในทิศทางใด ตรงกันข้ามประชาชนมักจะตกเป็นผู้ถูกนำมาใช้ โดยชนชั้นนำเพื่อ เป็นการสนับสนุนการผลักดันสถานการณ์ของชนชั้นนำ เสียมากกว่า<sup>72</sup> และคุณสมบัติของชนชั้นนำคือ การเป็นสมาชิกขององค์กรที่อยู่ในระดับสูงของโครงสร้างขององค์กร<sup>73</sup> ทหารเป็นชนชั้นนำ กลุ่มหนึ่งที่มีความสำคัญและบทบาทในการเมืองไทยมาตลอด จากประวัติการเข้ามามีบทบาท ของทหารสร้างทัศนคติว่าการเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองเป็นสิ่งที่ถูกต้องและชอบธรรม นอก จากนั้นทหารอีกจำนวนหนึ่งยังมองว่าการเข้าแทรกแซงทางการเมืองเป็นสิ่งที่จำเป็นเพื่อความ อยู่รอดของชาติและสถาบันต่าง ๆ ของชาติ ซึ่งหมายถึงการรักษาเอกราชของชาติและระบบ สังคมเต็มไว้<sup>74</sup>

แนวทางที่ห้า เป็นการศึกษามหาชนทหารในฐานะกลุ่มทางการเมือง จากการศึกษาของ ชัยอนันต์ สมุทวณิช เกี่ยวกับบทบาททางการเมืองของทหารบก พิจารณาจากการ

<sup>71</sup>วิทวัส รัชตะนันท์, "ทัศนคติของทหารต่อสาเหตุของการรัฐประหาร" (สารนิพนธ์มหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), หน้า 32, 89.

<sup>72</sup>กนก วงษ์ตระหง่าน, การเมืองในระบอบประชาธิปไตย (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 143.

<sup>73</sup>เฟิ่งอ้าง, หน้า 149.

<sup>74</sup>เฟิ่งอ้าง, หน้า 186.

ดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของการเมืองแบบทหาร การศึกษาคณะทหารในฐานะที่เป็นกลุ่มการเมืองจึงมีความสำคัญในการทำความเข้าใจกับระบบการเมืองไทย และการศึกษาถึงการหมุนเวียนเปลี่ยนไปของผู้นำทหาร เพราะคณะทหารมีลักษณะที่ได้เปรียบสถาบันทางการเมือง และการเข้าไปมีบทบาททางการเมืองของคณะทหารในระบบการเมืองไทยมีความต่อเนื่องมากกว่า<sup>75</sup> ทหารจึงมีความคาดหวังทางการเมืองสูง และได้ขยายขอบเขตกว้างขวางมากขึ้น และมีความต่อเนื่องมากขึ้นและมีผลสะท้อนต่อระบบการเมืองมากที่สุด<sup>76</sup> และการศึกษาของ สุจิต บุญบงการ ยังได้ชี้ให้เห็นถึงบทบาททางการเมืองของทหารไทยหรือบทบาทในการตัดสินใจของรัฐบาลคือเรื่องของความมั่นคงแห่งชาติ โดยเฉพาะเสถียรภาพทางการเมืองเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อความมั่นคงของชาติ ความแก่งแย่งและไร้ประสิทธิภาพของรัฐบาลพลเรือนจึงถูกมองว่ารัฐบาลไร้เสถียรภาพ จึงมักเป็นข้ออ้างในการเข้ายึดอำนาจเพื่อปกป้องความมั่นคงของชาติ และจากความมั่นคงของชาติเป็นผลให้ทหารขยายขอบเขตการปฏิบัติการกิจของตน เข้าสู่ฐานของกิจการพลเรือนและถือเป็นส่วนหนึ่งของงานทางทหาร ซึ่งเป็นผลให้ทหารสามารถเข้าไปทำหน้าที่หรือปฏิบัติการกิจของฝ่ายพลเรือนได้อย่างมาก โดยอ้างความจำเป็นเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงของชาติ ทหารได้อ้างความชอบธรรมในการขยายและเพิ่มบทบาทของตนด้วยเหตุผลจากรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2520 คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 66/2523, 65/2535 และความสามารถและศักยภาพสูงในการที่เข้าไปช่วยในความรับผิดชอบของพลเรือน<sup>77</sup>

<sup>75</sup> ชัยอนันต์ สมุทวณิช, การเลือกตั้ง พรรคการเมือง รัฐบาล และคณะทหาร (กรุงเทพฯ : บรรณกิจ, 2524), หน้า 340.

<sup>76</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

<sup>77</sup> สุจิต บุญบงการ, "งานกิจการพลเรือนของกองทัพไทย," ระบบทหารไทย : บทศึกษากองทัพในบริบททางสังคม-การเมือง, หน้า 29-36.

แนวทางที่หก ศึกษาบทบาทของกองทัพในฐานะเป็นผู้สนับสนุนระบบทุนนิยม โดย สุรชาติ บำรุงสุข ได้กล่าวถึงกองทัพว่า "มีบทบาทอย่างสำคัญในการที่ทำให้ประเทศที่กำลังพัฒนาถูกผนวกเข้าไปสู่ระบบทุนนิยมโลก และทั้งกองทัพยังเป็นตัวค้ำจุนสถานะดั้งเดิมของระบบการเมืองหรือสังคมในประเทศกำลังพัฒนานี้ให้เป็นประโยชน์ต่อชนชั้นนำในท้องถิ่นและผู้ลงทุนชาวต่างชาติทั้งหลาย" โดยผู้เขียนได้วิเคราะห์การผนวกเข้าไปสู่ระบบทุนนิยมโลกด้วยการได้รับผลประโยชน์จากทั้งสองฝ่าย ฝ่ายกองทัพก็ได้รับผลประโยชน์จากการใช้กำลังเพื่อผลทางการเมืองภายในและภายนอกประเทศ การใช้กำลังต่อกระบวนการตัดสินใจทางการเมืองและการพัฒนาวิทยาการทางการทหารสมัยใหม่ ความช่วยเหลือทางเทคนิคและอาวุธที่ทันสมัย และความช่วยเหลือทางด้านงบประมาณการทหาร และการมีอำนาจทางการเมืองหมายถึง การเพิ่มศักยภาพที่จะแสวงหาความมั่งคั่งส่วนบุคคลได้ ในขณะที่ประเทศมหาอำนาจมีความมั่นใจว่า ทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์จะไม่ถูกตัดขาดลงและกองทัพจะเป็นตัวกลางที่ทำให้สถานะทางการเมืองของชาติมหาอำนาจดังกล่าวขยายตัวได้ในพื้นที่นั้น นอกจากนี้ ประเทศโลกที่สามถูกผนวกเข้าไปสู่เขตอิทธิพลของชาติมหาอำนาจด้วยการซื้ออาวุธ การบริการทางทหารและการกู้ยืมจากสถาบันการเงินระหว่างประเทศเป็นผลดีต่อเศรษฐกิจของชาติมหาอำนาจซึ่งเป็นผู้ส่งอาวุธออก<sup>78</sup> การศึกษาของ ม.ร.ว. สุขุมพันธุ์ บริพัตร ได้ศึกษาเพิ่มเติมถึงบทบาทของทหารไทยในปัจจุบันเป็นระบบพึ่งพา โดยเฉพาะการพึ่งพาจากสหรัฐไม่ว่าจะเป็นระบบการศึกษาและการฝึกทหารไทย การจัดตั้งกองกำลังต่าง ๆ และความช่วยเหลือทางทหาร แต่กองทัพก็พยายามที่จะเปลี่ยนแปลงยุทธวิธีในการยืนหยัดอยู่ได้โดยตนเอง และหันมาร่วมมือกับพลเรือนมากยิ่งขึ้น แต่ความเป็นจริงที่ทุกครั้งมีวิกฤติการณ์บริเวณชายแดน ทหารไทยต้อง

---

<sup>78</sup> สุรชาติ บำรุงสุข, รัฐและกองทัพในโลกที่สาม : ข้อพิจารณาทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง (กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529), 4-23.

วิงหาสหรัฐทุกครั้ง ดังนั้นทหารไทยในระดับหนึ่งต้องการที่จะพึ่งพาสหรัฐต่อไป<sup>79</sup>

แนวทางที่เจ็ด ศึกษาบทบาทของทหารในฐานะเป็นกลุ่มย่อยในกองทัพโดย ชัยอนันต์ สมุทวณิช ได้ศึกษาถึงบทบาทของนายทหารหนุ่มในลักษณะที่แตกแยกออกมาจากกองทัพ เพื่อพิจารณาสาเหตุในการรวมกลุ่ม แกนของกลุ่ม วัตถุประสงค์ของกลุ่ม บทบาทของกลุ่มใน ขบวนการทางการเมือง และความล้มเหลวของกลุ่มในการสนับสนุนตัวผู้นำทางทหาร นอกจากนั้น ชัยอนันต์ ยังได้ศึกษาการเปรียบเทียบกลุ่มทหารประชาธิปไตยกับกลุ่มนายทหารในด้านความคิด หลักการ และกลยุทธ์ในการเข้ามามีบทบาททางการเมือง และสรุปว่า กลุ่มทั้งสองเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นภายในกองทัพต่อสภาพแวดล้อมภายนอกกองทัพ<sup>80</sup> การศึกษาของ ชัยอนันต์ ได้ชี้ให้เห็นว่ากองทัพเป็นองค์กรหนึ่งของสังคมและของระบบการเมืองที่ได้รับผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมไม่น้อยไปกว่าส่วนอื่น ๆ ของสังคม<sup>81</sup> และการศึกษาของ สุจิต บุญบงการ เกี่ยวกับบทบาทของทหารในฐานะเป็นกลุ่มย่อยของกองทัพเช่นเดียวกัน แต่การศึกษาของ สุจิต เน้นในเรื่องการล้มเหลวของกลุ่มนายทหารหนุ่มและผลที่มีต่อการเมืองไทย การแตกแยกเป็นกลุ่มย่อย ๆ ต่าง ๆ ภายในกองทัพนอกเหนือจากกลุ่มนายทหารหนุ่ม การใช้วิธีการถ่วงดุลย์ของกลุ่มต่าง ๆ ภายในกองทัพในสมัยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ การใช้เครื่องมือต่าง ๆ ในการควบคุมทางการเมืองของทหาร เพื่อให้เป็นองค์กรนำในสังคม<sup>82</sup>

<sup>79</sup> สุขุมพันธุ์ บริพัตร, "การบริหารกองทัพและการป้องกันประเทศไทย" ใน ระบบทหารไทย : บทศึกษากองทัพในบริบททางสังคม-การเมือง, หน้า 63-74.

<sup>80</sup> ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ยังเติร์กกับทหารประชาธิปไตย การวิเคราะห์บทบาททหารในการเมืองไทย, หน้า 86-272.

<sup>81</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 273-274.

<sup>82</sup> Suchit Bunbongkarn, The Military in Thai Politics 1981-86 (Pasit Pangang Institute of Southeast Asian Studies, 1987), pp. 9-88.

### ทัศนคติและความคิดทางการเมือง

คำว่า "ทัศนคติ" ยังไม่มีคำจำกัดความที่แน่นอน เพราะมีผู้ศึกษากันอย่างกว้างขวางและผู้ศึกษาแต่ละกลุ่มได้ให้ความหมายที่แตกต่างกันออกไปตามเหตุผล และความเชื่อของตนเอง ซึ่งความหมายเหล่านี้แม้จะมีความแตกต่างกันอยู่บ้างก็เป็นความแตกต่างในข้อปลีกย่อย แต่เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่ามีส่วนสำคัญอันเดียวกันนั่นเอง "ทัศนคติ" ในความหมายของนักวิชาการบางท่านพิจารณาได้ดังนี้คือ

Serttain กล่าวว่า "ทัศนคติ หมายถึง ความรู้สำนึกตัวหรือความคิดเห็นของบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่มีต่อสิ่งหนึ่ง"<sup>83</sup>

G.W. Allport ให้ความหมายว่า "ทัศนคติ คือ สภาพความพร้อมทางด้านจิตใจและประสาท อันเกิดจากประสบการณ์ สภาพความพร้อมนี้จะเป็นสิ่งกำหนดทิศทางของปฏิกิริยาของบุคคลที่มีต่อบุคคล สิ่งของ หรือสถานการณ์ที่มาเกี่ยวข้อง"<sup>84</sup>

Donn Byrne ให้คำนิยามว่า "ทัศนคติ หมายถึง ความเอนเอียงหรือความจูงใจที่จะตอบสนองต่อสิ่งใดก็ตาม ทั้งในทางบวกและทางลบ"<sup>85</sup>

---

<sup>83</sup> Arron Quin Serttain, Psychology Understanding Human Behavior (New York : McGraw-Hill Book Company, 1965), p. 280.

<sup>84</sup> G.W. Allport, "Attitude and Behavior," American Journal of Sociology 34 (1965) : 810.

<sup>85</sup> Donn Byrne, An Introduction to Personality (Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice-Hall, Inc., 1966), p. 237.

W.W. Lambert and W.E. Lambert ได้ให้ความหมายไว้ว่า "ทัศนคติ คือ สภาพของการรวมตัวและคงอยู่ของความคิด ความรู้สึก และปฏิกิริยาของบุคคลที่มีต่อสิ่งหรือ เหตุการณ์ต่าง ๆ ในสิ่งแวดล้อม"<sup>86</sup>

Haward H. Kendler กล่าวว่า "ทัศนคติ หมายถึง สภาพความพร้อมของ บุคคลที่จะแสดงพฤติกรรมตอบสนองสิ่งเร้าในสังคมรอบตัว หรือแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมใน ทางสนับสนุนหรือต่อต้านสถานการณ์ บุคคล สถาบัน หรือแนวความคิดอย่างอื่น"<sup>87</sup>

Lawrence H. Ross กล่าวว่า "ทัศนคติและพฤติกรรม เป็นผลจากการที่คน เราได้มาโดยผ่านกระบวนการอบรม กล่อมเกลา (Socialization) ซึ่งหมายถึงการที่ บุคคลมีโอกาสรู้จักจากสังคมและสภาพแวดล้อม แล้วรับเอาผลจากการเรียนรู้ดังกล่าวมา เป็นเครื่องกำหนดแนวทางในการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ นั้นเอง บุคคลแม้จะอยู่ในสังคมเดียวกันก็ มีทัศนคติต่างกัน ได้ เพราะโอกาสในการเรียนรู้ต่างกันซึ่งทำให้พฤติกรรมต่างกันไปด้วย"<sup>88</sup>

---

<sup>86</sup>William W. Lambert and William E. Lambert, Social Psychology 3rd ed. (Englewood Cliffs : Prentice-Hall, Inc., 1965), p. 50.

<sup>87</sup>Haward H. Kendler, Basic Psychology (New York : Appleton Century Groff Co., 1963), p. 562.

<sup>88</sup>Lawrence H. Ross, "Perspective on the Social Order," in A Reading in Sociology (New York : McGraw-Hill Book Company, 1969), p. 176.

ประภาเพ็ญ สุวรรณ กล่าวสรุปว่า "ทัศนคติ เป็นความคิดเห็นซึ่งมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบ เป็นส่วนที่จะมีปฏิกิริยาเฉพาะอย่างต่อสถานการณ์ภายนอก"<sup>๑๐</sup>

องค์ประกอบของทัศนคติ (attitude component) แบ่งเป็น 3 อย่าง คือ

1. การรู้ (cognitive component) ได้แก่ การรู้เชิงประเมินค่าหรือความคิดความเข้าใจของแต่ละบุคคลต่อสิ่งต่าง ๆ ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปใดรูปหนึ่งแตกต่างกันการรู้เป็นองค์ประกอบสำคัญที่นำมาสู่ความคิดความเข้าใจของแต่ละบุคคล เช่น ทหารมีความเชื่อว่าการปล่อยให้พรรคการเมืองปกครองประเทศโดยลำพัง จะก่อให้เกิดปัญหาและสร้างความเดือดร้อนให้แก่ประเทศชาติ และเมื่อพรรคการเมืองพยายามที่จะแก้ไขกฎหมายต่าง ๆ เพื่อที่จะลดบทบาทของทหารลง ทหารจึงพยายามขัดขวางการดำเนินการดังกล่าว ความรู้สึกต่อพรรคการเมืองเช่นนี้ มาจากความรู้ความเชื่อที่ทหารได้รับจากพฤติกรรมที่ผ่านมาของพรรคการเมืองทั่ว ๆ ไป และประเมินค่าของพรรคการเมืองในลักษณะต่าง ๆ นั้นเอง

2. ความรู้สึก (affective component) ได้แก่ ความรู้สึก อารมณ์ส่วนบุคคล เช่น โกรธ เกลียด รัก ชอบ ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และเป็นเรื่องแตกต่างกันตามแต่บุคลิกภาพของแต่ละบุคคล กล่าวคือ ถ้าสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่มิชอบ ก็จะทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีและถ้าสิ่งใดเป็นสิ่งที่ให้โทษก็จะเกิดความรู้สึกที่ไม่ดีหรือความรู้สึกที่ต่อต้าน เป็นต้น

---

<sup>๑๐</sup>ประภาเพ็ญ สุวรรณ, ทัศนคติ : การวัด การเปลี่ยนแปลง และพฤติกรรม  
อนามัย (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2520), หน้า 3.

<sup>1๐๐</sup>เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

เรื่องที่แตกต่างกันตามแต่บุคลิกภาพของแต่ละบุคคล หรือเรียกว่าค่านิยม โดยเฉพาะของแต่ละบุคคลก็ได้<sup>101</sup>

3. พฤติกรรม (behavior component) คือ ความพร้อม หรือแนวโน้มที่จะกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งต่อสิ่งของ บุคคล หรือสถานการณ์ เช่น เมื่อเราชอบหรือไม่พอใจ หรือถ้ามีสิ่งเร้าที่เหมาะสมเราก็เต็มใจสนับสนุน ช่วยเหลือ หรือถ้าไม่พอใจก็อาจทำลายหรือทำร้ายได้

นอกจากจะสังเกตทัศนคติได้จากพฤติกรรมดังกล่าวแล้ว เรายังสามารถสังเกตทัศนคติได้จากท่าทางในเวลาที่เราคิดหรือพูดสิ่งนั้น หรืออาจสังเกตได้จากสำเนียงที่เราเปล่งเสียงถึงสิ่งนั้น ทัศนคติที่เป็นความรู้สึกภายในจิตใจ (consciousness) ในการตอบสนองต่อสิ่งเร้า ซึ่งเป็นพฤติกรรมเปิดเผยของบุคคลนั้น แต่พฤติกรรมเปิดเผยไม่จำเป็นต้องเกิดจากทัศนคติเสมอไป ดังนั้นจึงจะถือตายตัวไม่ได้ว่า การแสดงออกชนิดใดเป็นสัญลักษณ์ของทัศนคติชนิดใด เพราะบางคนอาจจะแสดงความประพฤติอย่างหนึ่งออกมาทั้ง ๆ ที่ใจไม่เป็นเช่นนั้น เมื่อมีคนพยายามทราบทัศนคติของเขา

จากคำจำกัดความของนักวิชาการดังกล่าว จึงอาจสรุปได้ว่า "ทัศนคติ" เป็นความรู้สึกนึกคิด และแนวทางปฏิบัติของบุคคลที่มีต่อสิ่งเร้า อันได้แก่ บุคคล สิ่งของ และสถานการณ์รอบด้าน ทัศนคติของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งอาจแตกต่างกันไปตามประสบการณ์และการเรียนรู้ ที่แต่ละบุคคลได้รับ ซึ่งจะทำให้พฤติกรรมที่มีต่อสิ่งนั้นต่างกันไปด้วย

---

<sup>101</sup> ติตยา สุวรรณะชญ, "จิตวิทยาสังคม," สังคมศาสตร์ สำนักวิจัยสถาบัน (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2509), หน้า 206.



ส่วนทัศนะหรือความเห็นทางการเมืองนั้น มีจุดมุ่งหมายเฉพาะเพื่อการสนับสนุนความคิดความเชื่อบางอย่างเท่านั้น ตามความคิดของ Strauss ความคิดทางการเมืองจึงได้แก่ การสะท้อนหรือการสนับสนุนความคิดเห็นทางการเมือง<sup>102</sup>

ความคิดทางการเมืองนั้น มักถูกกำหนดโดยสภาพสังคม เป็นระบบความคิดที่เป็นแนวทางปฏิบัติที่มีส่วนร่วมทางการเมืองใช้เป็นเครื่องมือในการโจมตี หรือสนับสนุนสถาบันใดสถาบันหนึ่ง และต้องการแพร่ขยายให้มวลชนรับรู้และปฏิบัติตาม

ในลักษณะนี้ ความคิดทางการเมืองจึงมีส่วนสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับอุดมการณ์ทางการเมืองมากกว่าปรัชญาทางการเมือง

ความคิดทางการเมืองอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลสมัย ในกรณีที่ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีมาก ความคิดทางการเมืองก็มักจะแปรเปลี่ยนไปด้วย ในสังคมที่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ มีน้อยเรามักจะพบว่า ความคิดทางการเมือง ความคิดหนึ่งจะมีความต่อเนื่องอย่างมากคาบสมัย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งผู้ที่มีความคิดทางการเมืองเช่นไร ย่อมส่งผลต่อการยอมรับหรือสนับสนุนความคิดทางการเมืองเช่นนั้น เช่นผู้ที่มีความคิดทางการเมืองแบบประชาธิปไตยย่อมยอมรับและสนับสนุนการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย ซึ่งการจะศึกษาถึงความคิดทางการเมืองและการยอมรับทางการเมืองนั้นสามารถศึกษาได้จากทัศนคติทางการเมือง

---

<sup>102</sup> Leo Strauss, What is Political Philosophy (Illinois : The Free Press, 1959) p. 11.

### ความหมายของประชาธิปไตย

ประชาธิปไตย (democracy) เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางที่สุดคำหนึ่ง ภาย หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เสร็จสิ้นลงใหม่ ๆ องค์การศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่ง สหประชาชาติ (United Nations Educational Scientific and Culture Organization : UNESCO) ได้ให้ทุนแก่นักวิชาการมากกว่าหนึ่งร้อยคน เพื่อทำการวิจัย เกี่ยวกับคำว่า "ประชาธิปไตย" ผลปรากฏว่า เมื่อการวิจัยเสร็จสิ้นลง ได้มีข้อสรุปว่า ประชาธิปไตยถูกใช้เป็นคำอธิบายให้แก่ระบบการเมือง และสังคมทุกระดับที่ผู้ใช้อธิบายสนับสนุน<sup>103</sup> ประชาธิปไตยจึงปรากฏในลักษณะต่าง ๆ เช่น ประชาธิปไตยเสรีนิยม (Liberal Democracy) ประชาธิปไตยของประชาชนหรือประชาธิปไตยแบบเบ็ดเสร็จ (People's Democratic Dictatorship) ประชาธิปไตยแบบมีผู้นำ (Guided Democracy) สังคมนิยมแบบประชาธิปไตย (Demo-Socialism) เป็นต้น<sup>104</sup> จึงทำให้ความหมายของคำ ว่า ประชาธิปไตยสับสนและขัดแย้งอยู่ในตัวเอง นักวิชาการตะวันตกได้รวบรวมความหมายของ ประชาธิปไตยไว้ ปรากฏว่ามีมากกว่า 200 ความหมายด้วยกัน<sup>105</sup>

รากศัพท์ของคำว่า "ประชาธิปไตย" (democracy) มาจากภาษากรีก 2 คำ คือ Demos ที่แปลว่า ประชาชน กับ Kratein ซึ่งแปลว่า การปกครอง ประชาธิปไตย

---

<sup>103</sup> วิสุทธิ์ โทธิแทน, ประชาธิปไตย : แนวความคิด และตัวแบบประชาธิปไตย ในอุดมคติ (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524), หน้า 13.

<sup>104</sup> ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์ กับการเมืองไทย (กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, 2523), หน้า 1.

<sup>105</sup> Massomo Salvadori, Liberal Democracy (Garden City: Doubleday, 1957), p. 20 อ้างใน วิสุทธิ์ โทธิแทน, ประชาธิปไตย, หน้า 1.

จากรากศัพท์จึงหมายถึง การปกครองโดยผู้ถูกปกครอง (rule by the ruled) หรือ การปกครองโดยประชาชน (government by the people)<sup>106</sup> ซึ่งอดีตนายกรัฐมนตรี อับราฮัม ลินคอล์น (Abraham Lincoln) ของสหรัฐอเมริกา ได้กล่าวสุนทรพจน์ที่ได้ ขยายความเข้าใจในรากศัพท์ของประชาธิปไตยไว้ว่า ประชาธิปไตยคือ การปกครองของ ประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน (government of the people, by the people and for the people) การปกครองระบอบประชาธิปไตยจึงถือว่าอำนาจที่ ชอบธรรมในการปกครองประเทศจะต้องมาจาก หรือได้รับความยินยอมจากประชาชน ซึ่ง Aristotle ก็ยอมรับว่าในระบอบประชาธิปไตยนั้น อำนาจสูงสุดอยู่ในมือของประชาชนทั้งหมด<sup>107</sup> มีวิธีการต่าง ๆ ที่จะบรรลุถึงหลักการนี้ โดยให้ประชาชนเป็นผู้ใช้อำนาจนี้โดยตรง หรือโดยอ้อม นอกจากนี้ความมุ่งหมายของการปกครองไม่ใช่เพื่อประโยชน์ของคนกลุ่มใดกลุ่ม หนึ่ง แต่เพื่อประโยชน์ของประชาชนส่วนรวมอีกด้วย<sup>108</sup>

ดังนั้น แม้ประชาธิปไตยจะมีผู้ให้ความหมายแตกต่างกันอย่างมากมาย แต่จากราก ฐานของคำศัพท์ก็อาจจะถือว่าเป็นการปกครองที่มีหลักการ วิธีการ และความมุ่งหมายที่ผูกพัน และให้ความสำคัญกับประชาชนเป็นอย่างมาก

<sup>106</sup> วิสุทธิ์ โทธิแทน, อ้างแล้ว, หน้า 1.

<sup>107</sup> กมล สมวิเชียร, "ประชาธิปไตยคืออะไร," วารสารการเมืองสำหรับ ประชาชน เล่ม 1 (มกราคม 2516), หน้า 5.

<sup>108</sup> ทินพันธ์ นาคะตะ, "ประชาธิปไตย : ความหมาย ปัจจัยเอื้ออำนวย และการ สร้างจิตใจ," วารสารธรรมศาสตร์ 3, 2 (กุมภาพันธ์ 2517), หน้า 9.

### วิวัฒนาการของประชาธิปไตย

การปกครองระบอบประชาธิปไตยสมัยแรก จากหลักฐานที่ปรากฏว่าเกิดในสมัยนครรัฐ (the city-state) ของกรีกโบราณ เมื่อประมาณกว่า 500 ปีก่อนคริสตศักราช โดยเฉพาะในนครรัฐเอเธนส์ การปกครองระบอบประชาธิปไตยสมัยนั้นเป็นการปกครองโดยตรง คือประชาชนเป็นผู้ใช้อำนาจในการปกครอง และเป็นผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจโดยตรง

หลักการปกครองสมัยนั้น ถือว่าประชาธิปไตยเป็นการปกครองรูปแบบหนึ่งที่ประชาชนทุกคนมีความเสมอภาคกันตามกฎหมาย และยังมีหลักการที่ว่าคนจำนวนมากย่อมฉลาดกว่าคนจำนวนน้อย<sup>109</sup> การปกครองระบอบประชาธิปไตยสมัยโบราณจึงเป็นการที่ประชาชนเข้าร่วมการตัดสินใจปัญหาด้วยตนเองโดยตรง ไม่ต้องผ่านระบบตัวแทน

อย่างไรก็ดี การปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยตรงนี้ นักปราชญ์ที่สำคัญของกรีกคือเพลโต และอริสโตเติล ได้แสดงความคิดไม่เห็นด้วยว่า ประชาธิปไตยโดยตรงเป็นรูปแบบการปกครองที่ดี โดยเพลโตมองว่า ประชาธิปไตยเป็นรูปการปกครองที่เต็มไปด้วยความแตกต่างนานาชนิด และมีความสับสนวุ่นวายรวมทั้งเป็นรูปการปกครองที่ให้ความเสมอภาคเหมือนกันหมด ไม่ว่าจะมีความรู้ในสิ่งใดอย่างไร<sup>110</sup> ทั้งนี้เพราะเพลโตเชื่อว่า คนเราไม่ได้ถูกสร้างมาให้มีความสามารถทัดเทียมกัน ซึ่งการปกครองหรือการเมืองเป็นศิลปะจึงต้องอาศัยบุคคลที่มีคุณสมบัติที่รู้ซึ่งถึงศิลปะนี้ เพลโตจึงเชื่อว่า การปกครองที่ดีคือการปกครองที่มีผู้ทรงคุณวุฒิในด้านปรัชญา ซึ่งเขาเรียกว่า ราชาปราชญ์ (Philosopher king) ซึ่งบุคคล

<sup>109</sup> กระทบ ทงธรรมชาติ, "หลักประชาธิปไตย," การเมืองและสังคม พิมพ์ครั้งที่ 2 ประถม นันทิยะกุล, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519), หน้า 162.

<sup>110</sup> ซัยอนันต์ สมุทวณิช, ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์ กับการเมืองไทย, หน้า 3.

เหล่านี้จะต้องผ่านการฝึกอบรมอย่างหนักเพื่อทำหน้าที่ปกครอง<sup>111</sup> การปกครองที่ดีจึงเป็น การปกครองโดยคนจำนวนไม่มากนัก

ส่วนอริสโตเติล ได้มองว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นการปกครองโดยคน หนุมามากที่เป็นคนยากจน ซึ่งคนหนุมามากที่เป็นคนยากจนนี้เป็นผู้ที่ไม่มีความคิดและตัดสินใจได้ อย่างถูกต้อง เนื่องจากอริสโตเติลไม่ได้ตั้งสมมติฐานว่า คนหนุมามากจะเป็นผู้มีเหตุผลมี วิจารณญาณและมีความรับผิดชอบ การตัดสินใจของคนหนุมามากที่ขาดความคิดจะนำไปสู่การเป็น ฝูงชนที่บ้าคลั่ง (mob)<sup>112</sup> การปกครองระบอบประชาธิปไตยจึงอาจจะกลายเป็นการปกครอง โดยทรราชย์ของคนหนุมามาก

ประชาธิปไตยของนครรัฐกรีกโบราณจึงได้เสื่อมลงเรื่อย ๆ จนในที่สุดผลของ สงครามเปโลโปนีเซียน ระหว่างเอเธนส์กับสปาร์ตา เอเธนส์แพ้สงคราม ทำให้ประชาธิปไตย ในสมัยแรกสิ้นสุดลงเพียงแค่นั้น

ประชาธิปไตยจึงเป็นแนวความคิดที่ไม่พึงปรารถนาในยุคต่อมาจนกระทั่งประมาณปี ค.ศ. 1215 ประชาธิปไตยจึงได้ฟื้นฟูลขึ้นอีกครั้ง เมื่อได้เกิดแนวความคิดต่อต้านอำนาจ เด็ดขาดของกษัตริย์โดยขุนนางอังกฤษได้ เรียกร้องให้พระเจ้าจอห์น ลงนามในกฎบัตร แมกนาคาตา (Magna gata) ที่จำกัดอำนาจกษัตริย์และเพิ่มอำนาจขุนนาง และปี 1258 ก็ได้

<sup>111</sup> สุขุม นวลสกุล, ทฤษฎีการเมืองสมัยโบราณและสมัยกลาง (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2516), หน้า 46.

<sup>112</sup> ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์ กับการเมืองไทย, หน้า 3-4.

มีการเรียกร้องให้พระเจ้าเฮนรีที่ 3 จัดตั้งสภาขุนนาง ยังผลให้อำนาจของขุนนางมีมากขึ้น และช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 14-16 ระบบรัฐสภาก็วิวัฒนาการออกไปเป็นอันมาก มีทั้งสภาขุนนาง และสภาสามัญชน และในปี 1628 ก็มีการออกกฎหมาย The Petition of Right ซึ่งเป็นการยอมรับถึงสิทธิของสามัญชน และเมื่อมีการประกาศ The Bill of Right ในปี 1689 เป็นต้นมา การปกครองของอังกฤษก็ได้เข้าสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข<sup>113</sup> และความคิดประชาธิปไตยก็ได้ขยายแนวความคิดกว้างขวางออกไปเรื่อย ๆ จนประเทศต่าง ๆ ได้นำเอาแนวความคิดประชาธิปไตยนี้เป็นแนวทางในการปกครองประเทศ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองหรือการปฏิวัติในประเทศต่าง ๆ ที่พยายามนำเอาระบอบประชาธิปไตยมาใช้ในการปกครองประเทศ

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า ประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกาเป็นแม่บทของประชาธิปไตยในปัจจุบัน ประชาธิปไตยของอังกฤษเป็นผลมาจากการต่อสู้ชิงอำนาจของสภาผู้แทนราษฎรจากพระมหากษัตริย์และสภาขุนนาง เป็นเวลาหลายร้อยปี วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของอังกฤษ ได้พัฒนาจากจารีตนิยม (traditionalism) มาสู่ความเป็นสมัยใหม่ (modernization) ได้สำเร็จ โดยไม่ทำลายสถาบันเก่าคือ สถาบันกษัตริย์ และขุนนางที่มีอยู่<sup>114</sup>

ประชาธิปไตยของสหรัฐอเมริกา ได้พัฒนาจากการต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพของชาวอาณานิคมต่อการปกครองของอังกฤษ คำประกาศอิสรภาพที่เมืองฟิลาเดลเฟีย ในปี ค.ศ.

<sup>113</sup> วิสุทธิ โปธิ์แทน, อ้างแล้ว, หน้า 30-31.

<sup>114</sup> Gabriel A. Almond and Sidney Verba, The Civic Culture : Political Attitudes and Democracy in Five Nations (Boston : Little Brown, 1964), p. 7.

1776 ซึ่งเป็นจุดเริ่มสำคัญของความปรารถนาในการอ้างรักษาสีทธิเสรีภาพของชาวอาณานิคมที่อพยพหลบหนีจากการถูกกดขี่ทางการเมืองและศาสนา ประชาธิปไตยของสหรัฐอเมริกาจึงมีรากฐานความเชื่อว่าประชาชนควรมีสีทธิเสรีภาพและมีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง ทั้งนี้เป็นผลจากความไม่พอใจต่อระบบการเมืองแบบเก่า ที่มีลักษณะเผด็จการ

ประชาธิปไตย ซึ่งมีวิวัฒนาการมานานนับพันปี ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงตามสภาพของสังคม แต่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นการเปลี่ยนแปลงในวิธีการและหลักการบางประการ มิได้เป็นการเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์ที่สำคัญ กล่าวคือ ประชาธิปไตยสมัยโบราณในนครรัฐกรีก เป็นการปกครองโดยตรงที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครอง การตัดสินใจ การกำหนดนโยบายโดยตรง แต่ปัจจุบันจำนวนประชากรและอาณาเขตของรัฐได้เพิ่มมากขึ้นย่อมเป็นปัญหาและอุปสรรคที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครอง ดังนั้นจึงเกิดประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนหรือประชาธิปไตยโดยอ้อม (indirect democracy) ที่มี การเลือกผู้แทนของประชาชนทำหน้าที่แทนตนเอง แต่ก็มีบางประเทศที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรงในบางกรณี เช่น การออกเสียงประชามติ (referendum) การเสนอร่างกฎหมาย (initiative) การยับยั้งร่างกฎหมาย (veto)<sup>115</sup> เป็นต้น แต่เมื่อพิจารณาถึงหลักการใหญ่ ประชาธิปไตยก็ยังคงเป็นการปกครองที่ให้ความสำคัญต่อประชาชน ถือว่าการปกครองที่ชอบธรรมนั้นจะต้องได้รับอำนาจมาจากประชาชนหรือได้รับความยินยอมจากประชาชน โดยประชาชนจะเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ การที่จะเป็นตัวแทนของประชาชนได้ ย่อมผ่านการพิจารณาคัดเลือกจากประชาชน และมีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์สูงสุดของประชาชน

---

<sup>115</sup> เมธา สุตบรรทัด, ประชาธิปไตยและหน้าที่ของผู้แทนราษฎร (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2517), หน้า 26-28.

## ความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับประชาธิปไตย

ชัยอนันต์ สมุทวณิช<sup>116</sup> ได้สรุปพื้นฐานสำคัญของแนวความคิดประชาธิปไตยสมัยใหม่ ซึ่งมีความเชื่อและความศรัทธาในความสามารถของมนุษย์ที่จะใช้เหตุผล การมองโลกในแง่ดี มีการสนับสนุนในเรื่องเสรีภาพ ความคิดพื้นฐานของประชาธิปไตยสมัยใหม่จึงมีลักษณะดังนี้

1. การมีศรัทธาในความสามารถของมนุษย์ มีความศรัทธาในสติปัญญา การที่มนุษย์มีเหตุผล ยึดหลักเหตุผลด้วยวิธีการทดลองค้นหาแบบวิทยาศาสตร์ ถือว่าความรู้เกิดจากประสบการณ์ โลกนี้ไม่มีความจริงเพียงอันเดียว แต่สิ่งที่จะเป็นความจริงจะสามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ เมื่อมีการค้นคว้าต่อ ๆ ไป สิ่งที่เป็นความจริงในยุคนึงก็อาจจะเปลี่ยนแปลงได้ ดังคำกล่าวของ จอห์น ล็อก (John Lock) ที่ว่า "ความรู้ทั้งหลายของคนเราได้จากประสบการณ์ในโลกนี้ ไม่มีความจริงอันเดียวที่เป็นสัจธรรมสมบูรณ์แบบ" (absolute truth)
2. ความเชื่อในสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ จากวิธีการบนข้อเท็จจริง คือหลักการค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ ทำให้เกิดการยอมรับในการเสนอข้อเท็จจริง เหตุผล และความคิดเห็นส่วนตัวอย่างเต็มที่ก่อนที่จะมีการร่วมกันตัดสินใจปัญหา หลักการข้อนี้จึงทำให้เกิดเสรีภาพทางการพูด ทางการพิมพ์เผยแพร่ ทางการประชุม การรวมกลุ่มจัดตั้งสมาคม ตลอดจนพรรคการเมือง รูซโซ (Rousseau) ได้เขียนในหนังสือ *The Social Contract* ว่า "การสละ ละทิ้งเสรีภาพเท่ากับเป็นการสละละทิ้งความเป็นมนุษย์เท่ากับการยอมเสียสิทธิของมนุษยชน และแม้แต่น้ำที่ของเรา" จอห์น สจวต มิลล์ (John Stewart Mill) ได้สนับสนุนในหลักการข้อนี้ โดยเขียนไว้ในหนังสือ *On Liberty* ว่า "ถ้าคนทั้งหมดยกเว้นคน ๆ เดียวมีความคิดเห็นอย่างเดียวกัน แต่คนเพียงคนเดียวมีความคิดเห็นแตกต่างกันออกไป

---

<sup>116</sup> ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์ กับการเมืองไทย, หน้า 5-13.



คนทั้งหมดก็ไม่มีสิทธิอ้างไม่ให้คน ๆ นั้นออกความคิดเห็น เช่นเดียวกันในกรณีที่คน ๆ เดียว มีอำนาจมากก็ไม่อาจอ้างสิทธิที่จะไม่ให้ผู้อื่นออกความคิดเห็นได้"

3. การยอมรับในความเท่าเทียมของคน ความเท่าเทียมหรือความเสมอภาคนี้เป็นความเท่าเทียมทางกฎหมาย ไม่ใช่ทางสติปัญญาหรือกายภาพ คนทุกคนควรได้รับการปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่ของรัฐและกฎหมายโดยเท่าเทียมกัน ไม่มีการแยกเพศชาติกำเนิดฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม

4. อำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศเป็นของปวงชน (popular sovereignty) โดยประชาชนเป็นผู้เลือกตัวแทนเข้าไปทำหน้าที่ในการใช้อำนาจของรัฐ และประชาชนสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงผู้ปกครองได้ หากผู้ปกครองไม่สามารถที่จะปฏิบัติตามนโยบายที่แถลงไว้ต่อประชาชน

5. อำนาจอันชอบธรรมในการปกครองของรัฐบาลเกิดจากความยินยอม (consent) ของประชาชน เพื่อดำเนินการให้ความคุ้มครองสิทธิด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ ซึ่งมีมาแต่ก่อนที่จะยอมเข้าอยู่ใต้อำนาจการปกครองนี้ ซึ่งมีมาจากทฤษฎีว่าด้วยกฎธรรมชาติ (Natural Law) การให้ความยินยอมจะเป็นการสร้างความชอบธรรมให้กับกำลังหรืออำนาจ ดังนั้นรัฐบาลจึงเป็นรัฐบาลที่ชอบธรรม เป็นรัฐบาลที่เป็นตัวแทนของประชาชน (representative government)

6. สิทธิในการคัดค้านและล้มล้างรัฐบาล รัฐเป็นเพียงอุปกรณ์ที่ช่วยให้คนในสังคมบรรลุถึงความสุขสมบูรณ์ และรัฐอยู่ได้ด้วยเป้าหมายที่จะคุ้มครองชีวิต ทรัพย์สินและการแสวงหาความสุข ดังนั้นประชาชนจึงมีสิทธิเต็มที่ในการต่อต้านต่อรัฐบาลที่ไม่ปฏิบัติตามจุดมุ่งหมายดังกล่าว หรือรัฐบาลที่ใช้อำนาจเป็นธรรม ไม่ใช่ธรรมเป็นอำนาจ

ประชาธิปไตย จึงมีแนวความคิดพื้นฐานที่มีความเชื่อมั่น ศรัทธาในตัวของมนุษย์ จึงได้สนับสนุนในด้านการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นต่าง ๆ ของมนุษย์ และเชื่อมั่นว่ามนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน รัฐบาลที่สร้างขึ้นจะเป็นเพียงเครื่องมือของมนุษย์ จะอยู่ได้ก็ต้องได้รับความยินยอมจากประชาชนเสียก่อน และอยู่ได้เท่าที่ประชาชนให้ความยินยอม

## แง่มุมต่าง ๆ ของประชาธิปไตย

เพื่อให้การศึกษาเกี่ยวกับประชาธิปไตยเป็นไปอย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง จึงขอแยกพิจารณาประชาธิปไตยในแง่มุมต่าง ๆ คือ ในฐานะที่เป็นอุดมการณ์ (an ideology) ซึ่งประชาชนจะต้องยึดถือเป็นหลักการพื้นฐาน ในฐานะที่เป็นรูปแบบการปกครอง (a form of government) และฐานะที่เป็นวิถีชีวิต (a way of life) ที่ประชาชนจะต้องยึดถือในการดำรงชีวิต ฐานะทั้ง 3 ของประชาธิปไตยนี้ อาจเรียกว่าเป็น "องค์สามของประชาธิปไตย"<sup>117</sup>

### 1. ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมการณ์

อุดมการณ์เป็นความเชื่อถือที่ได้รับการยอมรับนับถือและปฏิบัติร่วมกันของกลุ่ม ความเชื่อนี้จะต้องมีความสำคัญต่อกลุ่ม ใช้เป็นหลักการหรือแนวทางในการปฏิบัติของตนในกลุ่ม และทำให้เกิดการยึดเหนี่ยวระหว่างคนกลุ่มนั้น<sup>118</sup> ในฐานะอุดมการณ์ประชาธิปไตยจึงจะต้องมีหลักการ หรือแนวทางที่ประชาชนที่จะนำเอาการปกครองระบอบประชาธิปไตยไปใช้จะต้องยึดถือปฏิบัติ

จากความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับประชาธิปไตย ทำให้เห็นลักษณะเด่นของอุดมการณ์ประชาธิปไตยคือ จะมีความเชื่อร่วมกันในสำคัญของมนุษย์ทุกคน โดยเชื่อและศรัทธาว่ามนุษย์ทุกคนเป็นผู้มีสติปัญญา เป็นผู้มีความสามารถในการใช้เหตุผลพิจารณาตัดสินปัญหาต่าง ๆ

<sup>117</sup> ชัยอนันต์ สมุทวณิช, วิชาลัทธิการเมือง (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, 2519), หน้า 10.

<sup>118</sup> ชัยอนันต์ สมุทวณิช, อุดมการณ์ทางการเมือง (กรุงเทพมหานคร : เคล็ดไทย, 2517), หน้า 9.

ด้วยตัวของเขาเอง ซึ่งจะนำไปสู่การสนับสนุนเสรีภาพในรูปแบบต่าง ๆ ของมนุษย์ และความเสมอภาคของมนุษย์ที่จะได้รับการปฏิบัติโดยเท่าเทียมกัน<sup>119</sup>

### 1.1 ความศรัทธาในสติปัญญาและความสามารถของมนุษย์

ประชาธิปไตยในปัจจุบัน ได้รับอิทธิพลอย่างมากจากแนวความคิดเสรีนิยม เช่น เชื่อว่าผลประโยชน์หรือความคิดเห็นส่วนตัวของบุคคลมีความสำคัญเหนือกว่าอำนาจของรัฐ เสรีนิยมจะให้ความสำคัญในหลักเกณฑ์และวิธีการหาเหตุผลและแบบวิทยาศาสตร์<sup>120</sup> ซึ่งความคิดพื้นฐานของประชาธิปไตยจึงมีความศรัทธาในความสามารถของมนุษย์ มีความศรัทธาในสติปัญญา ในการทำงานร่วมกัน ซึ่งความสามารถที่สำคัญคือ การรู้จักเหตุผล และการยึดหลักเหตุผลด้วยวิธีการทดลองค้นหาคำตามแบบวิทยาศาสตร์

การที่มนุษย์เป็นผู้ที่รู้จักการใช้เหตุผล มนุษย์จึงเป็นผู้ที่รู้ว่าอะไรคือความต้องการหรือจุดประสงค์ของเขา โดยไม่ต้องให้ผู้อื่นมาชักนำ มนุษย์จะสามารถใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหาที่ตนเองเผชิญอยู่ นอกจากนี้ยังสามารถใช้เหตุผลในการปรับปรุงพัฒนาตนเองให้เจริญก้าวหน้าได้<sup>121</sup> ซึ่งเมื่อเป็นเช่นนี้มนุษย์ย่อมจะมีความสามารถในการที่รู้ว่าความต้องการของตนเองนั้นสามารถที่จะตอบสนองได้อย่างไร และสามารถบรรลุถึงวัตถุประสงค์ของตนเองได้

จากการที่มนุษย์เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการใช้เหตุผล เพื่อเลือกวิถีชีวิตของตนเอง จึงควรที่จะเปิดโอกาสให้พวกเขามีโอกาสที่จะปกครองตนเองให้มี

<sup>119</sup> ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์ กับการเมืองไทย, หน้า 80-81.

<sup>120</sup> ชัยอนันต์ สมุทวณิช, อุดมการณ์ทางการเมือง, หน้า 55.

<sup>121</sup> จรูญ สุภาพ, บรรณาธิการ, การเมืองและการปกครองไทย พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2535), หน้า 118.

โอกาสเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง โดยการร่วมพิจารณาปัญหาที่เกี่ยวข้อง ประชาชน ซึ่งประชาชนที่มีส่วนร่วมในการปกครองก็จะสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ได้เถียงซึ่งกันและกัน ยิ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ใช้ความคิดเห็นมากเท่าใด มนุษย์ก็จะสามารถใช้เหตุผลเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจได้มากขึ้นเท่านั้น ในการตัดสินใจก็ใช้เสียงข้างมากเป็นหลัก โดยอยู่บนพื้นฐานของเหตุผล<sup>122</sup> ประชาชนทุกคนจึงควรมีโอกาสที่จะมีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง เพื่อให้เขาได้แสดงซึ่งความคิดเห็น ใช้เหตุผลเพื่อเลือกวิถีชีวิตที่ดีที่สุดของเขาเอง

หลักความเชื่อมั่นในสติปัญญา และความสามารถของมนุษย์จึงเป็นหลักการที่สำคัญประการหนึ่งของอุดมการณ์ประชาธิปไตย เพราะเป็นหลักการที่มุ่งเน้นให้ความสำคัญต่อประชาชนทุกคนว่าเขาเป็นผู้มีความสามารถ มีสติปัญญา รู้จักการใช้เหตุผลเพื่อแสวงหาสิ่งที่ดีงาม นอกจากจะเป็นการนำมาซึ่งความรู้อันไม่สิ้นสุดแล้วยังสามารถใช้เหตุผล เพื่อบรรลุซึ่งวัตถุประสงค์ของตนเอง ประชาชนจึงควรมีโอกาสที่จะปกครองตนเอง เพื่อใช้ความสามารถที่มีอยู่ทำสิ่งที่ดีที่สุดแก่ตนเอง

## 1.2 เสรีภาพ

อุดมการณ์ประชาธิปไตย เพราะเป็นหลักการที่มุ่งเน้นให้ความสำคัญต่อประชาชนทุกคนว่ามีรากฐานความคิดมาจากลัทธิเสรีนิยม (liberalism) ที่เน้นถึงความ เป็นอิสระของบุคคล และมองความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับรัฐ ว่ารัฐมีอยู่เพื่อช่วยให้บุคคลในสังคมมีวิถีชีวิตที่มั่นคงปลอดภัย<sup>123</sup> ซึ่ง จอห์น ล็อค ได้กล่าวว่า "สังคมของมนุษย์เกิดจาก

<sup>122</sup> จรูญ สุภาพ, ระบบการเมืองเปรียบเทียบ (ประชาธิปไตย : เเผด็จการ) และ หลักวิเคราะห์การเมืองแผนใหม่ (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2519), หน้า 16.

<sup>123</sup> ชัยอนันต์ สมุทวณิช, อุดมการณ์ทางการเมือง, หน้า 54.

ข้อตกลงของมนุษย์ที่มีอิสระ และเสมอภาคที่จะรวมกัน รัฐบาลเป็นผลมาจากความยินยอมและความสมัครใจของบุคคลทุกคน มีหน้าที่ตามข้อตกลงที่ให้กับประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพิทักษ์ไว้ซึ่งสิทธิพื้นฐานของมนุษย์ คือสิทธิในเสรีภาพ และในทรัพย์สิน"<sup>124</sup>

รูสโซ ก็ได้ให้ความสำคัญของเสรีภาพไว้ว่า "เสรีภาพเป็นของขวัญจากธรรมชาติเพียงเพราะว่าเป็นมนุษย์"<sup>125</sup> และ "การปฏิเสธเสรีภาพ ก็คือการปฏิเสธความเป็นมนุษย์ ไม่มีอะไรที่จะเป็นสิ่งทดแทนให้เสมอได้สำหรับคนที่สละทุกอย่างเช่นนั้น แท้จริงแล้วการปฏิเสธเสรีภาพนั้นขัดต่อธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์ เพราะในเมื่อเรานำเอาเสรีภาพออกจากเจตนารมณ์ ก็เท่ากับปลดปล่อยคุณค่าทางศีลธรรมออกจากกิจกรรมการปฏิบัติทุกอย่างของมนุษย์"<sup>126</sup>

Jeremy Bentham ให้ความคิดเห็นว่า แต่ละคนควรมีเสรีภาพ เพราะเมื่อมีเสรีภาพคนเราก็จะหาความพอใจได้อย่างเต็มที่ แต่ถ้าเสรีภาพนั้นทำให้ความพอใจ

<sup>124</sup> John Lock, Two Treatises of Government, pp. 399-409 และ 460-468 อ้างใน วิสุทธิ โปธิแทน, ประชาธิปไตย, หน้า 31.

<sup>125</sup> Jean-Jacques Rousseau, The First and Second Discourses ed. by Roger D. Masters (New York : St. Martin Press, Inc., 1964), p. 102 อ้างใน สุรินทร์ พิศสุวรรณ, "เสรีภาพ : แก่นทางความคิดในปรัชญาการเมืองของรูสโซ," ปรัชญาการเมืองสมัยใหม่, สมบัติ จันทรวงศ์, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521), หน้า 154.

<sup>126</sup> Jean-Jacques Rousseau, The Social Contract, ed. Maurice Cranston (Baltimore : Penquin Books, Ltd., 1970), p. 55 อ้างใน สุรินทร์ พิศสุวรรณ, "เสรีภาพ : แก่นทางความคิดในปรัชญาการเมืองของรูสโซ," ปรัชญาการเมืองสมัยใหม่, หน้า 156.

ของคนอื่นลดลง ก็ต้องมีกฎหมายจำกัดเสรีภาพลงบ้าง เพื่อให้เกิดความพอใจสูงสุดแก่คนส่วนมาก<sup>127</sup>

"ถ้าคนเราทั้งหมดยกเว้นคน ๆ เดียว มีความเห็นอย่างเดียวกัน แต่คนเพียงคนเดียวมีความเห็นแตกต่างออกไป คนทั้งหมดไม่มีสิทธิที่จะห้ามไม่ให้คน ๆ นั้น ออกความเห็น เช่นเดียวกันในกรณีที่คน ๆ เดียวมีอำนาจมาก ก็ไม่อาจอ้างสิทธิที่จะไม่ให้ผู้อื่น ออกความเห็นได้"<sup>128</sup>

แนวความคิดนี้ จึงแสดงถึงความต้องการที่จะให้มนุษย์มีเสรีภาพในการ ใช้ปัญญาความคิดของเขาได้อย่างเต็มที่และสูงสุด แต่อย่างไรก็ตามเสรีภาพจะต้องมีขอบเขตที่ ไม่ละเมิดซึ่งบุคคลอื่น

"ไม่มีใครที่จะแย้งกล่าวได้ว่า การกระทำ (actions) นั้น ควร ทำได้อย่างเสรีเท่า ๆ กับความคิดเห็น (opinion) และแม้การแสดงความคิดเห็นนั้นก็สูญเสียภูมิคุ้มกัน หากการแสดงออกเช่นนั้นแรงเร้าให้เกิดการกระทำอันเลวทราม"<sup>129</sup>

---

<sup>127</sup> สุจิต บุญนงการ, "ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสิทธิทางการเมือง," ใน การเมืองและสังคม, หน้า 73.

<sup>128</sup> Maurice Cowling (ed.), Selected Writing of John Stewart Mill (New York : Mentor Book, 1968); On Liberty, p. 135. อ้างใน ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์ กับการเมืองไทย, หน้า 8.

<sup>129</sup> John Stewart Mill, Utilitarianism, Liberty and Representative Government, Compiled by A.D. Lindsey (London : J.M. Dent & Sons, 1948), p. 114. อ้างใน วิสุทธิ์ โพธิ์แทน, ประชาธิปไตย, หน้า 34.

Mill จึงเป็นผู้สนับสนุนให้มีเสรีภาพอย่างกว้างขวาง แต่ก็เห็นว่าเสรีภาพจะต้องมีข้อจำกัดที่จะไม่ละเมิดซึ่งเสรีภาพของบุคคลอื่น

เสรีภาพจึงเป็นหลักการสำคัญประการหนึ่งของอุดมการณ์ประชาธิปไตย ซึ่งสังคมที่เป็นประชาธิปไตยจะต้องสร้างเสริม รักษาเสรีภาพให้เป็นไปอย่างกว้างขวาง แต่เสรีภาพในระบอบประชาธิปไตยไม่ได้หมายความว่า ใครจะทำอะไรก็ได้ เพราะถ้าหากยินยอมให้ทุกคนทำตามที่ตนปรารถนาแล้ว่อมที่จะมีการละเมิดซึ่งเสรีภาพของบุคคลอื่น เสรีภาพจึงต้องมีข้อจำกัด แต่ข้อจำกัดของเสรีภาพจะต้องทำให้อยู่อย่างกว้างขวางมากกว่าการไม่จำกัด คือถ้าไม่มีข้อจำกัดเสรีภาพในเรื่องใดเรื่องหนึ่งในภาวะใดภาวะหนึ่ง อาจทำให้เกิดการละเมิดเสรีภาพกันอย่างกว้างขวางมากขึ้น จนทำให้เสรีภาพมีน้อยกว่าความเป็นจริง<sup>130</sup> เสรีภาพในระบอบประชาธิปไตยจึงเป็นความสามารถของบุคคลที่จะกระทำ หรืองดเว้นการกระทำการสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ตามที่กฎหมายกำหนด และกฎหมายนั้นออกโดยได้รับความยินยอมเห็นชอบจากประชาชน (Consent of the People) ไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อม<sup>131</sup> เมื่อเป็นเช่นนี้รัฐบาลจึงมีหน้าที่ที่จะต้องปกป้องรักษา ซึ่งเสรีภาพของประชาชนทุกคนไว้เป็นอย่างดีที่สุด ไม่ให้มีการละเมิดซึ่งกันและกัน

ในสังคมประชาธิปไตย เสรีภาพที่สำคัญจะต้องมีหลักเกณฑ์หรือหลักประกันที่แน่นอน เพื่อจะไม่ให้มีการละเมิดซึ่งเสรีภาพนั้น หลักประกันนี้มักจะแสดงออกมาในรูปของเอกสาร ที่สำคัญก็ได้แก่ รัฐธรรมนูญของรัฐ เสรีภาพที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ซึ่งจำเป็นต้องมีหลักประกัน ได้แก่ เสรีภาพในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

<sup>130</sup> วิสุทธิ์ โปธิแทน, ประชาธิปไตย, หน้า 87-89.

<sup>131</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 87.

ก. เสรีภาพในการพูดและแสดงความคิดเห็น เสรีภาพนี้ถือว่าเป็นหลักของเสรีภาพทั้งปวง<sup>132</sup> เพราะเป็นการเปิดโอกาสให้มนุษย์ได้แสดงความคิดเห็น ความต้องการของตนเอง เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นนี้จะก่อให้เกิดการพิจารณาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทำให้เกิดความเห็นพ้องต้องกัน ซึ่งบุคคลที่จะใช้เสรีภาพนี้จึงต้องระมัดระวังไม่ให้ละเมิดซึ่งเสรีภาพของบุคคลอื่น ๆ และขณะเดียวกันนอกจากบุคคลที่จะใช้เสรีภาพนี้โดยการแสดงความคิดเห็นของตนแต่ฝ่ายเดียวแล้วยังจะต้องรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วย

ข. เสรีภาพในการพิมพ์และโฆษณา การพิมพ์และโฆษณาเป็นสื่อของการแสดงความคิดเห็นที่กว้างขวางทั้งปริมาณและขอบเขต ซึ่งจะมีอิทธิพลกระทบต่อประชาชนทั่วไป สามารถสร้างมติมหาชน สร้างปฏิภินิยาในลักษณะหนึ่งลักษณะใด<sup>133</sup> การใช้เสรีภาพนี้จึงต้องระมัดระวัง ไม่ให้เกิดการละเมิดซึ่งสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น หรือทำให้เกิดความเสียหาย หรือกระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน อย่างไรก็ตามเสรีภาพนี้ก็มีคุณค่าอยู่มาก เพราะเป็นสื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่ชัดเจนและกว้างขวาง

ค. เสรีภาพในการชุมนุมและการรวมตัวเป็นสมาคม เสรีภาพนี้เป็น การเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถรวมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้ หรือบางครั้งก็สามารถแสดงความปลอดภัยหรือเรียกร้องให้รัฐบาลกระทำการหรืองดเว้นกระทำการ ในกิจการใดกิจการหนึ่งที่จะเห็นว่าจะเกิดประโยชน์ หรือเกิดโทษต่อประชาชน ซึ่งการรวมกลุ่มหรือชุมนุมกันนี้จะสามารถทำได้โดยสงบและปราศจากการใช้กำลังรุนแรง อันทำให้เกิดความไม่สงบสุข รียบร้อยหรือรบกวนซึ่งเสรีภาพของบุคคลอื่น

ง. เสรีภาพในการนับถือศาสนา เสรีภาพนี้เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีอิสระที่จะเลือกนับถือศาสนาใดศาสนาหนึ่งหรือไม่นับถือศาสนาใด ๆ ก็ได้ トラบ

<sup>132</sup> จรูญ สุภาพ, หลักรัฐศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2510), หน้า 327.

<sup>133</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 320.



เท่าที่การนับถือหรือไม่นับถือนั้น ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่น ซึ่งการใช้เสรีภาพนี้จะรวมถึงการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่ตนเองนับถือด้วย

จ. เสรีภาพที่จะได้รับการปฏิบัติคุ้มครองตามหลักนิติธรรม เนื่องจากหลักการของเสรีภาพนี้จะขึ้นอยู่กับกฎหมายอันเป็นประชาธิปไตย ประชาชนทุกคนจะต้องได้รับหลักประกันว่าจะได้รับการคุ้มครองทางกฎหมายจากรัฐโดยทัดเทียมกัน ไม่ว่าบุคคลนั้นจะมีฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองอย่างไร ซึ่งเสรีภาพนี้จะเป็นการให้การคุ้มครองแก่ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด การได้รับการตัดสินคดีเป็นไปตามครรลองของกฎหมาย การไม่ถูกจับกุมคุมขัง โดยปราศจากหลักฐานและเหตุผล เป็นต้น

ฉ. เสรีภาพในเรื่องส่วนตัวอื่น ๆ ของบุคคล ซึ่งจะมีหลักอยู่ว่า ประชาชนแต่ละคนจะต้องมีเสรีภาพในการตัดสินใจเรื่องความเป็นอยู่ของตนเองตามที่ประสงค์<sup>134</sup> ซึ่งการตัดสินใจเพื่อกระทำของเขาก็จะต้องไม่ก่อให้เกิดความเสียหาย หรือละเมิดซึ่งสิทธิของผู้อื่น เสรีภาพเหล่านี้เช่น เสรีภาพในการเลือกประกอบอาชีพ เสรีภาพในการเคลื่อนย้ายถิ่นที่อยู่ เสรีภาพในการแสวงหาและรักษาไว้ซึ่งทรัพย์สินของตนเอง เป็นต้น

### 1.3 ความเสมอภาค

อุดมการณ์ประชาธิปไตยถือว่าความเสมอภาคเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่ง ซึ่งจากแนวความคิดประชาธิปไตยถือว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมาเท่าเทียมกัน ความเสมอภาคจึงเป็นหลักปรัชญาเบื้องต้นของความเป็นประชาธิปไตย<sup>135</sup> หลักความเสมอภาคนี้ไม่ได้หมายความว่ามนุษย์จะต้องเหมือนกันหรือเท่าเทียมกันในทุก ๆ ด้าน เพราะการที่จะมีความเท่าเทียมกันในทุกด้านย่อมเป็นไปได้ เนื่องจากอย่างน้อยที่สุดลักษณะทางธรรมชาติทางกายวิภาคของ

<sup>134</sup> วิสุทธิ โปธิแทน, ประชาธิปไตย, หน้า 94.

<sup>135</sup> จรูญ สุภาพ, หลักรัฐศาสตร์, หน้า 330.

มนุษย์ก็มีความแตกต่างกัน ความเสมอภาคนี้จึงจะต้องเป็นความเสมอภาคที่บุคคลทุก ๆ สามารถที่จะเท่าเทียมกันได้ และจะต้องให้มีความยุติธรรมต่อบุคคลทุก ๆ คน ความเสมอภาคนี้จึงเป็นความเสมอภาคในเชิงเปรียบเทียบที่ในภาวะการณ์เดียวกัน ทุกคนจะได้รับความยุติธรรมเท่าเทียมกัน ดังนั้นความเสมอภาคในระบอบประชาธิปไตยจึงพยายามที่จะกำหนดให้เป็นหลักเกณฑ์พื้นฐานของความเสมอภาคที่สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย และสามารถสร้างความยุติธรรมในเชิงเปรียบเทียบให้มากที่สุด<sup>136</sup>

หลักเกณฑ์ของความเสมอภาคนี้ไม่ใช่มีเฉพาะในทางการเมืองเท่านั้น เพราะว่าความเสมอภาคทางการเมืองอย่างเดียว อาจจะนำมาสู่ความไม่เท่าเทียมกันได้ เพราะบุคคลที่มีความเสมอภาคทางการเมือง แต่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำย่อมไม่สามารถแข่งขันกับผู้ที่มิมีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูงกว่าได้ ย่อมทำให้ผู้ที่เข้มแข็งอยู่แล้วมีความแข็งแกร่งมากขึ้น และผู้อ่อนแอย่อมไล่ไม่ทัน<sup>137</sup> การเมืองการปกครองจึงอาจจะตกอยู่ในอำนาจของคนกลุ่มน้อยที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมดีเท่านั้น ความเสมอภาคในระบอบประชาธิปไตยจึงจะต้องประกอบด้วยความเสมอภาคทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ระบอบประชาธิปไตยจึงควรมีหลักเกณฑ์ของความเสมอภาคดังต่อไปนี้

### 1.3.1 ความเสมอภาคทางการเมือง

ความเสมอภาคทางการเมือง (political equality) นี้จะเป็นการให้หลักประกันแก่ประชาชนว่า จะได้รับสิทธิและหลักประกันจากการปฏิบัติของ

<sup>136</sup> วิชาสิทธิ์ โทธิแทน, ประชาธิปไตย, หน้า 96.

<sup>137</sup> ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์กับการเมืองไทย, หน้า 250.

เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลในประเด็นต่าง ๆ ทางการเมืองที่เท่าเทียมกัน ซึ่งความเสมอภาคทางการเมืองที่สำคัญคือ การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน หลักความเสมอภาคนี้จะเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองได้เท่าเทียมกัน โดยมีข้อจำกัดต่าง ๆ น้อยที่สุด เช่น สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งจะต้องเป็นสิทธิทั่วไป ถ้าจะจำกัดก็จะต้องน้อยที่สุด เช่น อายุขั้นต่ำที่มีสิทธิในการลงคะแนนเสียง เป็นต้น

### 1.3.2 ความเสมอภาคทางสังคม

หลักการนี้จะต้องยึดถือว่า ประชาชนทุกคนไม่ว่าจะมีสถานภาพทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม อย่างไรก็ตามอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ จะต้องให้ความเคารพซึ่งกันและกันในฐานะมนุษย์ด้วยกัน จะต้องมีการปฏิบัติต่อทุก ๆ คนโดยเท่าเทียมกัน จะไม่มีความแตกต่างเหลื่อมล้ำในเรื่องฐานะของบุคคล ชชาติตระกูล ความยากจน มั่งมี ซึ่งประชาชนจะแตกต่างกันอย่างไรก็มีความเท่าเทียมกันในฐานะมนุษย์ด้วยกัน

### 1.3.3 ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ

ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ (economic equality) ไม่ใช่เป็นการที่ประชาชนทุกคนจะมีรายได้ ทรัพย์สิน หรือฐานะทางเศรษฐกิจที่เท่าเทียมกัน แต่เป็นการกระจายความมั่งคั่งไปสู่ส่วนต่าง ๆ ของสังคมโดยเท่าเทียมกัน และก่อให้เกิดโอกาสในทางเศรษฐกิจที่เท่าเทียมกัน<sup>138</sup> ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจจึงเป็นการให้หลักประกันความมั่นคงทางเศรษฐกิจในอัตราหนึ่ง คือทำให้ประชาชนซึ่งเป็นสมาชิกของสังคมอยู่ดี กินดีมีความสุขทั้งกายและใจ หรือไม่อย่างน้อยที่สุดก็ทำให้สามารถดำรงและดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่าง

<sup>138</sup> ทินพันธุ์ นาคะตะ, ประชาธิปไตย : ความหมาย ปัจจัย อื้ออานวยและการสร้างจิตใจ, หน้า 10.

ไม่ลำบากจนเกินไป และสามารถที่จะมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น<sup>139</sup> ซึ่งการประกันทางเศรษฐกิจ จึงเท่ากับเป็นการให้หลักประกันว่าสมาชิกของสังคมสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขอรรถภาพของแต่ละบุคคล

นอกจากจะมีหลักประกันทางเศรษฐกิจแล้วความเสมอภาคทางเศรษฐกิจยังจะประสานเรื่องช่องว่างทางเศรษฐกิจระหว่างบุคคลไม่ให้เหลื่อมล้ำกันมากเกินไป นั่นคือจะไม่ให้เกิดความเหลื่อมล้ำในเรื่องรายได้ และความเป็นอยู่จนเกินไปโดยจะสนับสนุนในรายได้ของทุกคนให้สูงขึ้นในอัตราที่เหมาะสมกับค่าครองชีพ

นอกจากนี้ การสร้างสวัสดิการอย่างกว้างขวางแก่ประชาชน ยังเป็นการสร้างความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ โดยจะทำให้ประชาชนที่มีความด้อยกว่าทางเศรษฐกิจได้รับบริการที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิตจากรัฐ อันเป็นการลดช่องว่างและปัญหาทางเศรษฐกิจ

#### 1.3.4 ความเสมอภาคทางกฎหมาย

หลักเกณฑ์นี้ หมายถึงการที่ประชาชนทุกคนของประเทศจะต้องอยู่ภายใต้กฎหมายอย่างเดียวกันทุกคน และได้รับการปฏิบัติตามกฎหมายเช่นเดียวกัน ซึ่งกฎหมายนี้จะต้องมีลักษณะของความเป็นสากล คือ เป็นกฎหมายที่ใช้ได้กับทุกคนโดยทั่วไป ไม่ว่าจะมีส่วนสภาพใดในสังคม<sup>140</sup> ประชาชนไม่ว่าจะมีฐานะใดจะต้องได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายโดยเท่าเทียมกัน และถ้าละเมิดซึ่งกฎหมายก็จะต้องได้รับการพิจารณาโดยกระบวนการยุติธรรมในแบบอย่างเดียวกัน

<sup>139</sup> วิสุทธิ์ โปธิแทน, ประชาธิปไตย, หน้า 103.

<sup>140</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 100.

### 1.3.4 ความเสมอภาคในโอกาส

ประชาธิปไตยเชื่อในความสามารถของมนุษย์ที่จะใช้ศักยภาพ (potentiality) ของตนที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด<sup>141</sup> ดังนั้นหากประชาชนทุกคนมีโอกาสดีที่ทัดเทียมกันแล้วย่อมที่จะสามารถใช้ความสามารถที่ตนมีอยู่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และสังคมได้สูงสุด ความเสมอภาคในโอกาสจึงเป็นการให้โอกาสแก่ประชาชนทุกคนในอันที่จะแสดงออกซึ่งความสามารถที่ตนเองมีอยู่ได้อย่างไม่จำกัด トラบเท่าที่การกระทำนั้นไม่ละเมิดซึ่งผู้อื่น

ดังนั้นความเสมอภาคในโอกาส จึงเป็นการที่ทำให้ประชาชนทุกคนได้รับโอกาสในด้านต่าง ๆ อย่างเดียวกัน เช่น การกระทำ การศึกษา การดำรงชีวิต เป็นต้น ซึ่งเป็นการแสดงถึงการที่ปราศจากระบบ เส้นสาย หรือระบบอุปถัมภ์ในการกระทำต่าง ๆ

อุดมการณ์ประชาธิปไตย ซึ่งมีพื้นฐานจากแนวความคิดที่ว่า มนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน หลักความเสมอภาคจึงเป็นหลักการที่สำคัญประการหนึ่งของ อุดมการณ์ประชาธิปไตย หลักความเสมอภาคจะเป็นหลักประกันคุ้มครองแก่ประชาชนว่าจะได้รับการปฏิบัติจากรัฐโดยเท่าเทียมกัน ไม่ว่าบุคคลผู้นั้นจะมีฐานะทางการเงิน เศรษฐกิจ และสังคมอย่างไร

หลักการมีศรัทธาในสติปัญญาและความสามารถของมนุษย์ หลักการเสรีภาพ และหลักการเสมอภาคของอุดมการณ์ประชาธิปไตย จะนำไปสู่หลักการของ อุดมการณ์ประชาธิปไตยที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ หลักการปกครองตนเอง (self-

<sup>141</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 100.

government) โดยจากที่มนุษย์เป็นผู้มีสติปัญญา และมีความสามารถในการใช้เหตุผลก็จะรู้ว่าตนเองนั้นมีความต้องการอะไร อะไรเป็นผลประโยชน์ของตนและรู้ถึงวิธีการที่จะได้มาและรักษาไว้ นอกจากนี้มนุษย์ยังมีเสรีภาพในการที่จะกำหนดซึ่งวิถีชีวิตของตน และมนุษย์ยังเป็นผู้ที่มีความเท่าเทียมกันในฐานะที่เป็นมนุษย์ด้วยกัน ดังนั้นมนุษย์จึงควรที่จะเป็นผู้ปกครองตนเอง เพราะถ้าหากให้บุคคลหนึ่งบุคคลใดมีอำนาจปกครองเด็ดขาดเหนือบุคคลอื่น ก็จะเป็นการไม่ยอมรับซึ่งความสามารถของมนุษย์ และไม่ว่าผู้ปกครองนั้นจะเป็นผู้ที่มีความสามารถหรือเป็นผู้ที่ไร้รายก็เชื่อว่าจะดำรงไว้ซึ่งคุณธรรมอันดีงามหรือความยุติธรรมตลอดไป แนวโน้มของบุคคลเหล่านี้มักจะเห็นประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม<sup>142</sup> อันจะนำมาซึ่งการละเมิดซึ่งสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลอื่น ประชาชนซึ่งควรที่จะปกครองซึ่งตนเอง อันเป็นการรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์ของตนและปกป้องซึ่งสิทธิ เสรีภาพของตนเอง

จากการที่มนุษย์เป็นผู้ที่มีสติปัญญา มีความสามารถ รู้ว่าอะไรเป็นสิ่งที่ดี เป็นประโยชน์แก่ตนและดำรงไว้ซึ่งเสรีภาพในการเลือกวิถีชีวิต อีกทั้งความเท่าเทียมกันในฐานะมนุษย์ด้วยกัน การให้ประชาชนปกครองตนเองจึงมีความสำคัญและมีความจำเป็นควบคู่กันไป โดยจะเป็นการรับรองซึ่งคุณค่าและศักดิ์ศรีของมนุษย์ ป้องกันการกระทำที่มิให้เป็นไปตามอำเภอใจของบุคคลที่จะเป็นอันตรายต่อส่วนรวม

ดังนั้นอุดมการณ์ประชาธิปไตยจึงมีหลักการที่ว่า การปกครองที่ดีที่สุดคือการปกครองตนเองของประชาชน โดยให้ประชาชนซึ่งเป็นสมาชิกของสังคมนั้น ได้มีโอกาสเข้ามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหอันกระทบต่อส่วนรวมหรือสร้างความผาสุกร่วมกัน

<sup>142</sup> จรูญ สุภาพ, ระบบการเมืองเปรียบเทียบ (ประชาธิปไตย : เผด็จการ) และหลักวิเคราะห์การเมืองแผนใหม่, หน้า 19.

การที่ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายนั้นอาจทำได้ 2 ทางคือ เข้าไปมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นโดยตรง หรือไม่อาศัยระบบตัวแทน เข้าไปทำหน้าที่แทนตน

เนื่องจากปัจจุบันนี้การเข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรงมีความลำบากมากขึ้น จึงหันมาให้ความสำคัญต่อระบบตัวแทนมากขึ้น โดยบุคคลที่เป็นตัวแทนนี้จะได้รับเลือกตั้งมาจากประชาชน บุคคลเหล่านี้จะต้องรับผิดชอบต่อประชาชนที่เลือกตนเข้าไป ในการปฏิบัติงานทั้งปวง อีกทั้งการตกลงใจจะกระทำในนามของประชาชน

ปัจจุบันหลักการปกครองตนเองมีสาระสำคัญคือ<sup>143</sup>

- 1) ให้ประชาชนมีอำนาจและใช้อำนาจปกครองตนเอง
- 2) ประชาชนเลือกตัวแทนของตนทำหน้าที่แทน
- 3) การเลือกนั้นใช้เสียงข้างมาก
- 4) ผู้แทนของประชาชนตัดสินใจและทำงานแทนประชาชน
- 5) การตกลงและการตัดสินใจไม่จำเป็นต้องปรึกษากับประชาชนทุกกรณี

เพราะได้รับความยินยอมอยู่แล้ว

หลักการปกครองตนเองของประชาชน จึงเป็นหลักการที่มีความสำคัญประการหนึ่งของอุดมการณ์ประชาธิปไตย เพราะเป็นการแสดงถึงความสำคัญของสติปัญญาและความสามารถของมนุษย์ อีกทั้งแสดงซึ่งเสรีภาพในการกำหนดวิถีชีวิตด้วยตนเอง และความเท่าเทียมกันของมนุษย์ การที่ประชาชนปกครองตนเองจึงมีความสำคัญในแง่รองรับคุณค่าและศักดิ์ศรีมนุษย์

---

<sup>143</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 18.

ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมการณ์จึงมีหลักการที่สำคัญอยู่คือ หลักความศรัทธาในสติปัญญาและความสามารถของมนุษย์ในอันที่จะใช้เหตุผล ซึ่งจะมาซึ่งการเลือกวิถีชีวิตและบรรลู่ถึงวัตถุประสงค์ของตนเองอันนำไปสู่หลักเสรีภาพ ซึ่งเป็นการให้หลักประกันแก่ประชาชนทุกคนในอันที่จะใช้ความสามารถที่มีอยู่ในการกระทำและการเลือกใช้ชีวิตของตนเอง นอกจากนี้หลักเสมอภาคจะเป็นการให้ความคุ้มครองแก่ประชาชนทุกคนในอันที่จะดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมทุกด้านว่าจะได้รับการปฏิบัติจากรัฐโดยเท่าเทียมกัน ไม่มีการเลือกปฏิบัติและหลักการปกครองตนเองของประชาชน อันเป็นหลักการที่ชัดเจนไว้ซึ่งคุณค่าและศักดิ์ศรีของมนุษย์

## 2. ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นรูปแบบการปกครอง

หมายถึง การจัดรูปแบบการปกครอง กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันทางการเมืองตลอดจนวิธีการใช้ที่ในการตัดสินใจข้อขัดแย้ง ตามแนวความคิดประชาธิปไตย โดยนำเอาแนวความคิดอันเป็นหลักการประชาธิปไตยมาปฏิบัติให้สอดคล้อง<sup>144</sup> ประชาธิปไตยที่เป็นรูปแบบการปกครองจึงเป็นวิธีการในการใช้อำนาจในการปกครองให้สอดคล้องกับหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย

ในฐานะที่เป็นรูปแบบการปกครอง การปกครองระบอบประชาธิปไตย จึงต้องมีหลักการในการปกครองดังนี้<sup>145</sup>

---

<sup>144</sup> ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์กับการเมืองไทย, หน้า 15.

<sup>145</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 15-18.



- 1) มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน มีการให้ความสำคัญแก่ความคิดที่แตกต่างเพื่อแก้ไขปัญหาด่าง ๆ มีการให้สิทธิที่จะแสดงความคิดเห็น ได้เถียง โดยใช้เหตุผล
- 2) มีการให้ความคุ้มครองแก่เสรีภาพของประชาชน
- 3) มีการคุ้มครองทางกฎหมายแก่ประชาชนทุกคน จะต้องขยายซึ่งสิทธิทางการเมือง ไม่มีการแบ่งชั้นวรรณะของบุคคล
- 4) มีการกำหนดให้ประชาชนมีสิทธิทั่วไปในการเลือกตั้ง (universal suffrage) โดยจะต้องมีการเลือกตั้งอย่างเสรี (free election) ทั้งในระดับชาติและท้องถิ่น ผู้ได้รับการเลือกตั้งดำรงอยู่ในตำแหน่งเป็นวาระ
- 5) มีการตัดสินปัญหาโดยอาศัยเสียงข้างมาก แต่ในขณะเดียวกัน ก็ให้ความคุ้มครองแก่ฝ่ายที่มีเสียงข้างน้อย (majority rule and minority rights)
- 6) หลักการปกครองอยู่ใต้กฎหมาย (rule of law) ซึ่งตราขึ้นโดยกระบวนการปรึกษาหารือ (deliberation process) มาอย่างถูกต้อง ไม่ยอมรับการปกครองโดยอำเภอใจของบุคคล
- 7) มีการจัดความสัมพันธ์ทางอำนาจต่าง ๆ ที่เป็นสถาบันทางการเมืองการปกครอง คือ หลักการแบ่งแยกอำนาจ (separation of power) เพื่อถ่วงดุลย์ ตรวจสอบซึ่งกันและกัน มีการแบ่งแยกสถาบันที่ใช้อำนาจไม่ให้มีการครอบงำซึ่งกันและกัน จนสถาบันใดสถาบันหนึ่งขาดความเป็นอิสระ

ประเทศที่มีรูปแบบการปกครองที่เป็นประชาธิปไตยอย่างน้อยเพียงมีรูปลักษณะหลักการดังกล่าวข้างต้นเป็นเกณฑ์สำคัญ แต่ว่ารูปแบบหรือวิธีการนั้นอาจจะมีความแตกต่างออกไปในรายละเอียด ขึ้นกับความเหมาะสมของแต่ละสังคมที่จะเลือกเอาลักษณะ เช่นไรไปใช้

ปัจจุบัน รูปแบบการปกครองที่เป็นประชาธิปไตยที่ประเทศต่าง ๆ ได้นำเอาไปใช้ ปรากฏอยู่ 3 รูปแบบใหญ่ ๆ คือ

- 1) รูปแบบรัฐสภาหรือประชาธิปไตยแบบรัฐสภา (parliamentary system)

2) รูปแบบประชาธิปไตยหรือประชาธิปไตยแบบประธานาธิบดี  
(presidential system)

3) รูปแบบผสม-กึ่งประธานาธิบดี กึ่งรัฐสภา (semi-parliamentary  
or semi-presidential system)

ซึ่งแต่ละรูปแบบการปกครองก็มีรายละเอียดในวิธีการที่แตกต่างกันไป เช่น การได้มาซึ่งฝ่ายบริหาร ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันทางการเมือง วิธีการของการเลือกตั้ง เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามแต่ละรูปแบบก็มีหลักเกณฑ์ในการจัดรูปแบบการปกครอง กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันทางการเมือง การได้มาซึ่งอำนาจ การใช้อำนาจ เป็นไปตามหลักการประชาธิปไตย

### 3. ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิต

อุดมการณ์ที่เป็นประชาธิปไตยอย่างเดียว ไม่สามารถทำให้ประเทศหนึ่ง ๆ เป็นประชาธิปไตย นอกจากจะมีการนำอุดมคตินั้นมาวางเป็นหลักการกำหนดรูปแบบการปกครอง ฉะนั้น รูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยก็อาจมีอยู่แต่เพียงรูปแบบ แต่ไม่สามารถประสบความสำเร็จได้ฉนั้น ถ้าปราศจากเสียซึ่งปัจจัยที่สามคือ การที่คนในสังคมที่มีการปกครองแบบประชาธิปไตย มีจิตใจ มีค่านิยม มีบุคลิกภาพและวิถีทางการดำเนินชีวิตที่เป็นประชาธิปไตยด้วย

ดังนั้น การที่ประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้หรือไม่ นอกจากจะขึ้นอยู่กับ การยึดหลักในหลักการและมีรูปแบบที่เป็นประชาธิปไตยแล้ว ยังจะขึ้นอยู่กับว่าประชาชนของสังคมนั้นมีวิถีชีวิตที่เป็นประชาธิปไตยด้วยหรือไม่ โดยประชาชนจะต้องมีจิตใจ มีค่านิยม มีการกระทำที่เป็นประชาธิปไตย ซึ่งก็เท่ากับว่าการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนก็ต้องมีความคิดและการกระทำที่สอดคล้องไปกับหลักการ และหลักเกณฑ์ของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยด้วย

วิสุทธิ โปธิแทน ได้สรุปไว้ว่าวิถีชีวิตประชาธิปไตยจะต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้

- 1) ความมีเหตุผลหรือการกระทำที่มีเหตุผล
- 2) มีการเคารพซึ่งกันและกัน ทั้งมีการเคารพในความเป็นมนุษย์ และ  
เคารพในความสามารถของกันและกัน
- 3) การตกลงกันด้วยการออกเสียง ประนีประนอม และอดกลั้นในความคิดเห็นที่แตกต่างกัน
- 4) การดำเนินชีวิตอย่างเสรีภายใต้กฎหมาย และไม่ถูกแทรกแซงอย่างไม่  
จำเป็นโดยรัฐ

ชัยอนันต์ สมุทวณิช ได้เห็นว่าวิถีชีวิตประชาธิปไตย ได้แก่ การมีใจกว้างที่จะพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ด้วยวิจรรย์ญาณ อาศัยการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันก่อนที่จะมีการตัดสินใจ รู้จักประนีประนอม ไม่ใช้การตัดสินปัญหาด้วยความรุนแรง มีขันติธรรม อดทนรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นที่แตกต่างไปจากตน เคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น ตลอดจนยอมรับความเสมอภาคของบุคคล

ทินพันธ์ นาคะตะ ได้อธิบายถึงวิถีชีวิตที่เป็นประชาธิปไตย คือ

- 1) การมีจิตใจสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีความต้องการระบอบประชาธิปไตยมากกว่าแบบอื่น
- 2) ยึดมั่นในความสำคัญและศักดิ์ศรีของบุคคล เชื่อมั่นความเสมอภาคของบุคคลและรู้จักเคารพสิทธิเสรีภาพ เสรีภาพของผู้อื่น
- 3) เคารพในกติกาของประชาธิปไตยและมีข้อผูกพันที่จะปฏิบัติตามกติกานั้น
- 4) สนใจในการมีส่วนร่วมทางการเมือง
- 5) มีความสำนึกในหน้าที่พลเมืองของตน เช่น การปฏิบัติตามกฎหมาย การเคารพกฎหมาย
- 6) มองโลกในแง่ดี มีความไว้วางใจผู้อื่น
- 7) รู้จักวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผลและสร้างสรรค์
- 8) จะต้องไม่มีจิตใจเป็นเผด็จการ

วิถีชีวิตประชาธิปไตย จึงเป็นวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับอุดมการณ์ประชาธิปไตย คือ เป็นวิถีชีวิตที่เชื่อมั่นและศรัทธาในตัวมนุษย์ ความสามารถของมนุษย์ มีการยอมรับในสิทธิเสรีภาพต่าง ๆ ตลอดจนเคารพในความเท่าเทียมต่าง ๆ ประชาชนของสังคมมีวิถีชีวิตที่เป็นประชาธิปไตยมากเท่าไรก็ย่อมนำมาซึ่งความสำเร็จในการมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มั่นคงมากเท่านั้น

ประชาธิปไตยจึงมีฐานะที่เป็นทั้งอุดมการณ์ อันได้แก่ การเคารพและเชื่อมั่นในสติปัญญา ความสามารถของมนุษย์ การมีเสรีภาพ และความเสมอภาค เป็นทั้งฐานะรูปแบบการปกครองที่ประยุกต์จากหลักการมาใช้เป็นวิธีการการปกครอง และยังมีฐานะเป็นวิถีชีวิตที่ประชาชนจะนำเอาทั้งหลักการมาใช้เป็นวิธีการการปกครอง และยังมีฐานะเป็นวิถีชีวิตที่ประชาชนจะนำเอาทั้งหลักการและวิธีการของประชาธิปไตยมาใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่จะประสบความสำเร็จได้นั้น สังคมที่นำเอาประชาธิปไตยมาใช้เป็นรูปแบบการปกครองนั้นจะต้องมีการยึดถืออุดมการณ์ประชาธิปไตย มีการจัดรูปแบบการปกครองที่เป็นประชาธิปไตย และจะต้องมีประชาชนของสังคมที่มีการกระทำในชีวิตประจำวันที่เป็นประชาธิปไตยสอดคล้องกันไปด้วย ประชาธิปไตยที่จะประสบความสำเร็จ และมั่นคงได้นั้นจึงต้องมีความสอดคล้องและผสมผสานกันอย่างถูกต้องทั้งในแง่อุดมการณ์ รูปแบบ และวิถีชีวิต ซึ่งสนับสนุนกันและกัน

#### ปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อความมั่นคงของประชาธิปไตย

การมีเสถียรภาพทางการเมืองและการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของสังคมใดสังคมหนึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญ ในระบบการเมืองทุกระบบล้วนต้องการที่จะสร้างความมั่นคงให้แก่ระบบการเมืองของตน ถ้าหากมีการเปลี่ยนแปลงก็คาดหวังว่าจะได้ให้การเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นไปอย่างสันติและเป็นไปในทางที่ดี ดังนั้นปัญหาที่มักจะถูกกล่าวถึงอยู่เสมอคืออะไรที่จะเป็นปัจจัยส่งเสริมให้เกิดเสถียรภาพต่อระบบการเมือง

การนำเอาแนวความคิดประชาธิปไตยมาใช้เป็นแนวทางในการปกครองประเทศก็เช่นกัน ได้มีหลายประเทศที่ประสบความสำเร็จในการสร้างเสถียรภาพให้แก่ระบบการเมืองของตน แต่ขณะเดียวกันก็มีอีกหลายประเทศที่ประสบกับปัญหาความไร้เสถียรภาพทางการเมือง นักรัฐศาสตร์จำนวนมากจึงได้พยายามที่จะศึกษาหาคำตอบว่าอะไรเป็นปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อความสำเร็จ และการมีเสถียรภาพในการนำเอารูปแบบระบอบประชาธิปไตยไปใช้

จากการศึกษาพบว่า มีหลายปัจจัยเช่นกันที่เอื้ออำนวยต่อความมั่นคงของระบอบประชาธิปไตย ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้คือ

### 1) การพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมระดับสูง

ลิปเซท (Seymour M. Lipset) ได้นำเอาลักษณะและปัจจัยทางด้านสังคมและเศรษฐกิจมาเป็นดัชนีชี้วัดประชาธิปไตย โดยประเทศที่ประสบความสำเร็จทางเศรษฐกิจ มีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจจะเป็นประเทศที่มีความเป็นประชาธิปไตยได้มากกว่าประเทศที่ยากจน โดยอาศัยตัวแปร 3 ประการ คือ การพัฒนาอุตสาหกรรม (industrialization) ความหนาแน่นของพลเรือนในเขตเมืองใหญ่ (urbanization) และระดับการศึกษา<sup>146</sup> ดัชนีชี้วัดได้แก่

1.1 ความมั่งคั่ง จะดูจากรายได้ต่อหัวของประชากร จำนวนแพทย์ต่อพลเมือง จำนวนโทรศัพท์ต่อพลเมือง จำนวนวิทยุต่อพลเมือง จำนวนหนังสือพิมพ์ต่อพลเมือง และจำนวนรถยนต์ต่อพลเมือง

1.2 การพัฒนาอุตสาหกรรม จะดูจากพลเมืองที่ประกอบอาชีพทางการเกษตร การบริโภค พลังงาน

1.3 การศึกษา จะดูจากร้อยละของผู้รู้หนังสือ อัตราการลงทะเบียนเรียนชั้นประถมศึกษา อัตราการลงทะเบียนเรียนชั้นมัธยมศึกษา และอัตราการลงทะเบียนเรียนชั้นอุดมศึกษา

1.4 ความหนาแน่นของพลเมืองในเขตเมืองใหญ่ จะดูจากร้อยละของประชากรที่อยู่ในเขตเมืองที่มีพลเมืองตั้งแต่ 20,000 คน ขึ้นไป ร้อยละของประชากรที่อยู่ในเมืองที่มีพลเมืองตั้งแต่ 100,000 คนขึ้นไป ร้อยละของประชากรที่อยู่ในเขตเมืองหลวง

ลิปเซท ได้สรุปว่า ประเทศที่เป็นประชาธิปไตยมากนั้น จะมีระดับรายได้ของประชาชนสูงมีการพัฒนาทางอุตสาหกรรมสูง มีระดับการศึกษาสูง และมีประชากรอยู่ในเขตเมืองหนาแน่นมากกว่าประเทศที่เป็นประชาธิปไตยน้อย

## 2. โครงสร้างทางชนชั้นเป็นชนชั้นกลางเป็นส่วนใหญ่และเป็นระบบชนชั้นเปิด

ชนชั้นทางสังคม (social class) หมายถึง การจัดแบ่งคนในสังคมให้มีฐานะสูงต่ำไม่เท่ากัน โดยอาศัยหลักเกณฑ์บางอย่าง เช่น ความมั่งคั่งและรายได้ ครอบครัวยุค สถานที่อยู่อาศัย ระยะเวลาอยู่อาศัย อาชีพ และศาสนา เป็นเกณฑ์ในการแบ่งชั้นของคนในสังคม<sup>147</sup> โดยปกติจะจัดชั้นของคนเป็น 3 ชั้น คือ ชั้นสูง (upper class) ชั้นกลาง (middle class) และชั้นล่าง (lower class) หรือชนชั้นแรงงาน (working class)

ประเทศที่จะมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่ราบรื่น จะต้องมีการสร้างชนชั้นที่ประกอบด้วยชนชั้นกลางเป็นส่วนใหญ่ โดยมีชนชั้นสูงและชนชั้นล่างเป็นส่วนน้อย เพื่อ

---

<sup>146</sup> Seymour M. Lipset, Political Man (London : Mercury Books, 1963), pp. 45-46 อ้างใน ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์กับเมืองไทย, หน้า 61-69.

<sup>147</sup> สุภัตรา สุภาพ, สังคมวิทยา (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2516), หน้า 96-97.

ลดความแตกต่างหรือช่องว่างของสังคม การครองชีพ โดยที่ชนชั้นกลางถึงแม้จะ ไม่มีทรัพย์สินหรือรายได้ถึงระดับร่ำรวย แต่อาชีพการทำงานก็มีความมั่นคง และรายได้เพียงพอสำหรับการครองชีพ ซึ่งทำให้ความคิดทางการเมืองของชนชั้นกลางเป็นแบบเดินสายกลาง คือไม่มีทรัพย์สินมหาศาลที่จะมุ่งรักษาสถานภาพดั้งเดิมของตนในสังคมแต่อย่างใด และขณะเดียวกันก็ไม่มี ความคับแค้นต่อสภาพของสังคม จนมุ่งทำลายโครงสร้างทางสังคม เดิมโดยสิ้นเชิงเพื่อสร้างสังคมใหม่ที่คิดว่าจะสร้างความเป็นธรรมได้มากกว่าสังคมเก่า ดังนั้นชนชั้นกลางจึงไม่เห็นด้วยกับการใช้กำลังรุนแรงเพื่อรักษาหรือเปลี่ยนโครงสร้างของสังคม ซึ่งจะก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชนชั้น ชนชั้นกลางเชื่อว่าชนชั้นต่าง ๆ ของสังคมจะต้องพึ่งพากันจึงควรจะสามารถประนีประนอมระหว่างกัน ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยก็มีช่องทางไว้สำหรับการเจรจาประนีประนอมผลประโยชน์ระหว่างกัน เป็นการแก้ไขข้อขัดแย้งและเกิดการเปลี่ยนแปลงโดยสันติ<sup>148</sup> ประชาธิปไตยจึงเป็นทางเลือกที่ชนชั้นกลางเลือกใช้

การปกครองระบอบประชาธิปไตยที่จะราบรื่นได้ สังคมนั้นจึงควรมีชนชั้นกลางเป็นส่วนใหญ่ของสังคม โดยชนชั้นกลางเป็นผู้มีอำนาจทางการเมือง ชนชั้นกลางจะมีเป็นกันชนที่ดีระหว่างชนชั้นสูงกับชนชั้นต่ำ อันเป็นการลดปัญหาความขัดแย้งที่รุนแรงของทั้งสองชนชั้นที่ต้องการรักษาสถานภาพดั้งเดิมของตน กับต้องการเปลี่ยนแปลงสังคมเดิม

นอกจากนี้ สังคมจะต้องเป็นสังคมเปิด (open society) คือเป็นสังคมที่เปิดโอกาสให้ทุกคนมีโอกาสเลื่อนชั้นได้โดยอาศัยความสามารถของตน ให้ทุกคนมีโอกาสแข่งขันหาความสำเร็จหรือเลื่อนสภาพของตนเอง การเป็นสังคมเปิดย่อมส่งผลให้บุคคลยอมรับระบบ

---

<sup>148</sup> ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง, "สังคมวิทยาการเมือง : ประชาธิปไตยในแง่สังคมวิทยา," ใน สังคมชนบทไทย, (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529), หน้า 230-231.

สังคม ทุกคนคิดว่าถ้าตนเองมีความสามารถ และ โอกาสแล้วย่อมมีโอกาสได้เลื่อนฐานะของ  
 เขาในสังคม ชนชั้นต่ำจะมีความคิดว่าตัวเขาเองถ้ามีโอกาสก็สามารถเลื่อนชั้นเป็นชนชั้นกลาง  
 หรือชนชั้นสูงได้ ซึ่งทั้งหมดนี้ขึ้นกับความสามารถของเขาเอง จึงไม่เกิดความไม่พึงพอใจของ  
 ชนชั้นต่ำต่อสภาพของสังคม ความรู้สึกที่ต้องการจะเปลี่ยนแปลงสังคมก็ลดลงไป ขณะเดียวกัน  
 ชนชั้นสูงก็ยอมรับว่าทุกคนมีโอกาสที่จะเลื่อนชั้นทางสังคม จึงไม่มีความรู้สึกกีดกันต่อการเลื่อน  
 ฐานะ

สังคมที่ประกอบด้วยชนชั้นกลางเป็นส่วนใหญ่ และระบบสังคมเป็นสังคมเปิด  
 จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ประชาธิปไตยมั่นคง เพราะชนชั้นกลางจะเป็นกั้นชน  
 ระหว่างชนชั้นที่มีความคิดเห็นต่อสังคมขัดแย้งกัน ซึ่งชนชั้นกลางที่เป็นผู้มีอำนาจทางการเมืองจะ  
 เป็นผู้ไกล่เกลี่ยประนีประนอมโดยสันติวิธี อันเป็นวิถีทางของการปกครองระบอบประชาธิปไตย  
 อีกทั้งสังคมที่เปิด โอกาสให้มีการเลื่อนชั้นทางสังคมโดยยึดถือหลักความสามารถ ก็จะลดความ  
 ไม่พึงพอใจต่อสภาพของสังคมชนชั้นต่ำ อันส่งผลให้ลดความคิดต่อต้านและต้องการเปลี่ยนแปลง  
 สังคมอย่างรุนแรง

### 3. ประสิทธิภาพของรัฐบาล

การมีประสิทธิภาพของรัฐบาล หมายถึง ความสามารถของรัฐบาลในการจัด  
 ระเบียบภายในสังคม ในการระดมทรัพยากรมาใช้เพื่อส่วนรวมในการกระจายทรัพยากรไปสู่  
 ส่วนต่าง ๆ ของสังคม ซึ่งถ้าหากว่าการดำเนินการต่าง ๆ ของรัฐบาลได้ผลเป็นที่น่าพอใจ  
 สามารถแก้ไขปัญหาได้ดีและสร้างความเจริญแก่ประเทศ คนส่วนใหญ่ก็จะรู้สึกว่าตัวเองมีฐานะ  
 ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ชีวิตมีความมั่นคงปลอดภัย และความสัมพันธ์ระหว่างคนกลุ่มต่าง ๆ เป็น  
 ไปตามอย่างยุติธรรม การที่รัฐบาลมีความสามารถที่จะตอบสนองความต้องการของประชาชน  
 ได้เป็นอย่างดี ย่อมทำให้ประชาชนสนับสนุนต่อรัฐบาลนั้น

รัฐบาลในระบอบประชาธิปไตยก็จำเป็นที่จะต้องสนองตอบความคาดหวัง  
 ความต้องการของประชาชนให้ได้เป็นอย่างดี ถ้าหากสามารถสนองตอบได้ดี ประชาธิปไตยก็



จะมีความชอบธรรม และมีความมั่นคงยิ่งขึ้นในสายตาของประชาชน อันส่งผลให้ประชาชนสนับสนุนต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย ความมีประสิทธิภาพในการสนองต่อความต้องการของประชาชนของรัฐบาล จึงเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งของการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มั่นคง

#### 4. ความชอบธรรมในการปกครอง

ความชอบธรรมในการปกครอง (legitimacy) หมายถึง การมีความเชื่อที่ว่าสถาบัน ระเบียบปฏิบัติ การกระทำ การตัดสินใจ นโยบาย เจ้าหน้าที่ หรือผู้นำต่าง ๆ ของรัฐบาลมีลักษณะของความถูกต้อง มีความเหมาะสม เป็นสิ่งที่ดี และควรได้รับการยอมรับไม่ว่าสิ่งนั้นจะมีลักษณะอย่างไร ความชอบธรรมในการปกครองจะมีได้ก็เมื่อเกิดความเชื่อมั่นร่วมกันในสิทธิอันชอบธรรมในการที่จะปกครองของผู้ปกครอง รัฐบาลของทุกสังคมจึงพยายามที่จะให้ประชาชนเชื่อว่าการปกครองของตนมีความชอบธรรม โดยอย่างน้อยที่สุดก็ให้ได้รับการยอมรับจากประชาชนทั่วไปในฐานะรัฐบาลที่ปกครองอยู่<sup>149</sup> จึงเป็นความจำเป็นของทุกรัฐบาล ที่จะสร้างความชอบธรรมในการปกครองแก่ตน

การมีความชอบธรรมในการปกครองจะทำให้เห็นว่าการกระทำของฝ่ายปกครองมีความถูกต้องและเกิดความสงบเรียบร้อยในสังคม โดยประชาชนจะมีความสำนึกว่าควรเชื่อฟังต่อผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ และปฏิบัติตามด้วยดี การปกครองที่มีความชอบธรรมจึงเป็นการ

---

<sup>149</sup>Dolf Sternberger, "Legitimacy," International Encyclopedia of the Social Science (1968), อ้างใน ทินพันธ์ นาคะตะ, "ความชอบธรรมในการปกครอง : ปัญหาและความหวังของไทย," หน้า 4.

ปกครองที่มีประสิทธิภาพสูง ก่อให้เกิดความเห็นพ้องต้องกัน และเกิดความยินยอม ซึ่งยังผลให้การปกครองนั้นมีเสถียรภาพสูงไปด้วย<sup>150</sup>

การมีเสถียรภาพของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ส่วนหนึ่งจึงขึ้นอยู่กับ การมีความชอบธรรมในการปกครองของระบบการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยต้องการความชอบธรรมของการปกครองมากกว่าระบบอื่น ๆ เพราะการปกครองแบบนี้ไม่อาจบังคับให้บุคคลฝืนใจที่จะถือว่า ประชาธิปไตยเป็นระบบการปกครองที่ชอบธรรมของตนได้<sup>151</sup> การปกครองระบอบประชาธิปไตยจึงจะต้องทำให้ประชาชนยอมรับหรือเห็นว่า ตรงกับความรู้สึกของประชาชนที่ว่าเป็นการปกครองที่เหมาะสมสอดคล้องกับคุณค่าวิถีชีวิตของตน และช่วยรักษาไว้ซึ่งประโยชน์ของตน

การปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีความชอบธรรมในการปกครองนั้น จะมีหลักยึดมั่นว่าจะมีการยึดถือกติกาของการปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐบาลจะต้องมีหน้าที่ป้องกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน จะต้องปกป้องผลประโยชน์ของส่วนรวม การอยู่ในตำแหน่งก็ได้รับความไว้วางใจจากประชาชน โดยผ่านกระบวนการเลือกตั้งตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ชัดเจน อีกทั้งจะต้องยึดถือหลักความสามารถของบุคคลทุกคนว่ามีความสามารถในการปกครอง การดำรงตำแหน่งจะไม่ได้มาด้วยการสืบทอดอำนาจ<sup>152</sup> การยึดมั่นในเรื่องสิทธิเสรีภาพและเสมอภาคของประชาชน อีกทั้งมีกติกาในการปกครองที่แน่นอน จึงทำให้ประชาชนเกิดความชอบธรรมต่อการปกครองระบอบนี้

<sup>150</sup> ทินพันธุ์ นาคะตะ, "ความชอบธรรมในการปกครอง : ปัญหาและความหวังของไทย," หน้า 5.

<sup>151</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

ทุกระบบการเมืองล้วนมีความต้องการความชอบธรรมในการปกครอง โดยเฉพาะการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่เป็นระบอบการปกครองที่ไม่ได้ใช้อำนาจบังคับให้ประชาชนยอมรับอำนาจการปกครอง ยิ่งจำเป็นจะต้องมีความชอบธรรมสูงในการปกครอง โดยจะต้องสร้างความคิดให้แก่ประชาชนว่าระบอบประชาธิปไตยนั้น เป็นระบอบที่สอดคล้องกับคุณค่าของประชาชน และรัฐบาลที่ปกครองก็มีอำนาจโดยวิถีทางประชาธิปไตยที่ชอบธรรมและมีการดำเนินการอันรักษาไว้ซึ่งประโยชน์ของประชาชนก็จะทำให้เกิดความมั่นคงต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

#### 5. การยึดมั่นและปฏิบัติตามคุณค่าที่เป็นประชาธิปไตย

ประชาธิปไตยมีฐานะเป็นทั้งอุดมการณ์ รูปแบบวิธีการของการปกครอง และวิถีชีวิตของประชาชน การที่ประชาธิปไตยจะประสบผลสำเร็จมีความมั่นคงในการปกครอง จึงใช้แต่เพียงมีรูปแบบ มีวิธีการของประชาธิปไตยเท่านั้น แต่จะต้องมีสมาชิกของสังคมทั้งผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง มีโลกทัศน์และวิถีชีวิตของประชาชน การที่ประชาธิปไตยจะประสบผลสำเร็จ มีความมั่นคงในการปกครอง จึงใช้แต่เพียงมีโลกทัศน์และวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับประชาธิปไตยอีกด้วย ซึ่งสมาชิกของสังคมที่เป็นประชาธิปไตยจะต้องยึดถือและยอมรับต่อคุณค่าพื้นฐาน (fundamental value) ที่เป็นคุณค่าประชาธิปไตย (democratic value) โดยสมาชิกของสังคมจะต้องมีความเห็นพ้องกัน (agreement) ต่อหลักการอันเป็นคุณค่าพื้นฐานของประชาธิปไตย<sup>153</sup>

---

<sup>153</sup> James W. Prothro and Charles M. Grigg, "Fundamental Principle of Democracy : Bases of Agreement and Disagreement," in The American Political System : Note and Reading, ed. by Bernard Brown and John Wahlke (Illinois : Dorsey Press, 1977), pp. 152-153.

การที่ประชาชนยึดถือและยอมรับร่วมกันต่อคุณค่าพื้นฐานที่เป็นประชาธิปไตยนี้ จะปรากฏออกมาทั้งในระดับที่เป็นนามธรรม (abstract level) คือเป็นสิ่งที่ประชาชนควรที่จะยึดถือ และอีกทั้งจะปรากฏออกมาในระดับรูปธรรม (concrete level) ซึ่งเป็นสิ่งที่ประชาชนต้องยึดถือและกระทำตาม<sup>154</sup> การที่ประชาชนยึดถือต่อคุณค่าพื้นฐานที่เป็นประชาธิปไตย จึงจะมีทั้งระดับของการยึดถือในอุดมการณ์ หรือหลักการพื้นฐานของประชาธิปไตยและทั้งต้องการกระทำอันเป็นการสนับสนุนและเป็นไปตามหลักการนั้น ซึ่งถือได้ว่าจะมีทั้งมโนทัศน์ที่เป็นประชาธิปไตย และมีวิถีชีวิตที่เป็นประชาธิปไตยด้วย และเป็นที่ยอมรับกันว่าความมั่นคงของการปกครองแบบใดแบบหนึ่งขึ้นอยู่กับการศึกษาของสังคมที่มีจิตใจที่ส่งเสริมต่อการปฏิบัติให้เป็นไปตามหลักการปกครองนั้น จึงเท่ากับว่าถ้าหากสมาชิกของสังคมไม่มีจิตใจที่ยึดมั่นในหลักการและมีการประพฤติปฏิบัติที่เป็นไปตามหลักการนั้นแล้ว ก็ยากที่จะมีความมั่นคงของการปกครองในระบอบนั้นได้

บุคคลที่จะเป็นสมาชิกของสังคมประชาธิปไตย จึงจะต้องยึดถือคุณค่าและหลักการของประชาธิปไตยในการดำเนินชีวิต เช่น จะต้องเคารพในศักดิ์ศรีส่วนบุคคล เคารพในความเท่าเทียมกัน เคารพในสิทธิเสรีภาพของบุคคล มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมมีระเบียบวินัยและความอดกลั้น มีใจรักความเป็นธรรมและยึดหลักเหตุผล จึงจะเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ในสังคมที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้น จึงต้องมีสมาชิกของสังคมที่มีจิตใจที่ส่งเสริมต่อการปกครองตามระเบียบประชาธิปไตย มีความเห็นพ้องต้องกันในคุณค่าพื้นฐานอันเป็นประชาธิปไตย โดยจะต้องยึดถือและยอมรับร่วมกันต่อหลักการอันเป็นคุณค่าพื้นฐาน และยังคงต้องมีการประพฤติปฏิบัติที่สอดคล้องและเป็นไปตามคุณค่าพื้นฐานนั้น ความสอดคล้อง

<sup>154</sup> Prothro and Grigg, "Fundamental Principle of Democracy,"

ระหว่างการยึดถือในหลักการประชาธิปไตยกับการมีการประพฤติปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตยจึงมีความสำคัญต่อความสำเร็จของการปกครองระบอบประชาธิปไตยอยู่มาก ถ้าหากว่าสมาชิกของสังคมเพียงยึดถือประชาธิปไตยเฉพาะในหลักการ แต่ยังมีจิตใจและการกระทำที่ขัดแย้งกับคุณค่าประชาธิปไตย การปกครองก็จะประสบปัญหาความมั่นคง โดยสังคมนั้นจะเป็นประชาธิปไตยเพียงรูป แต่ก็ไม่เปิดโอกาสให้มีการปกครองแบบเผด็จการหรืออำนาจนิยมขึ้นได้ ซึ่งประชาธิปไตยนั้นใช้ต้องการเพียงรูปแบบการปกครองที่เป็นประชาธิปไตยเท่านั้น แต่ยังต้องการสมาชิกที่มีมโนทัศน์ และวิถีชีวิตที่เป็นประชาธิปไตยอีกด้วย การที่สมาชิกของสังคมยึดถือในหลักการอันเป็นคุณค่าประชาธิปไตย และมีการประพฤติปฏิบัติที่สอดคล้องกันนั้น จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มั่นคง